Tuncər, Günay sevgisindən sevindi,
Yoxla, tanı, sonra işlət, arxalan.

Salmışdılar Daşqırları ayaqdan,
Yaxılmışdı daxma, qazma ocaqda,
Yaranmışdı dinclik, düzlük yaylaqda,
Yoxla, tanı, sonra işlət, arxalan.

**Xalq*

Ancaq Günay hələ gəncdi, konazdı,
İşdə, gücdə görümsüzdü, dayazdı,
Gördükləri, bildikləri çox azdı,
Yoxla, tanı, sonra işlət, arxalan.

Şahı hər gün düşündürən bu idi,
Keçmişləri, soy-kökləri uluydu,
Qalıncları taxıl ilə doluydu,
Yoxla, tanı, sonra işlət, arxalan.

X QAPI
Qızbal söyləncі

Soraq çatdı, Darvideldən el köçür,
Kimsəsizlik tutur köçün yerini,
Min il qabaq gəlmişdilər, getdilər,
Kimsəsizlik tutur köçün yerini.

Min illəri qoyub dalda kimsəsiz,
Hara belə, hara belə gedirsiz,
Uyğunlaşa bilmədiniz bizə siz,
Kimsəsizlik tutur köçün yerini.

Gəlmişdiniz siz meşələr yurdundan,
İri, enli, gur çayların ardından,
Yaşadınız Darvidelli adında,
Kimsəsizlik tutur köçün yerini.

Həm susuram, həm yanıram bu işə,
Maha gəlməz daha mənlə görüşə,
Nə deyərəm bunca tanış-bilişə,
Kimsəsizlik tutur köçün yerini.

***

Bir yandan da Ağqurd Alpan sevgisi,
Sevgi yaşdan asılıdır, yox, deyil.
Hər bir yaşın öz yeri var sevgidə,
Sevgi yaşdan asılıdır, yox, deyil.

Ağqurd Alpan çıxıb istək dağına,
Atılıbdır güclü axan axına,
Hər gün, hər gün bir az gəlir yaxına,
Sevgi yaşdan asılıdır, yox, deyil.

Onu necə Darvideldən çağırım,
Yerinc olmaq orda işin ağırı,
Nə olacaq görən bunun axırı,
Sevgi yaşdan asılıdır, yox, deyil.

Maha məni haradasa aldadır,
Gözlənilməz bir olaydır, daldadır,

Sevgi isə bu yaşlarda bal dadır,
Sevgi yaşdan asılıdır, yox, deyil.

***

Vuruşurdu Darvidellə Ariel,
Ay qızarar vuruşanda iki el.
Evlər, çöllər qızıl qana boyandı,
Ay qızarar vuruşanda iki el.

Ayrı görüş, ayrı geyim, ayrı dil,
Bir-birini götürməyir min-min il,
Davranışı, yaşayışı bir deyil,
Ay qızarar vuruşanda iki el.

Körpəni də, uşağı da qırdılar,
Özgəlikdə qancıl kökü gördülər.
Gözlərini yumub qılınc vurdular,
Ay qızarar vuruşanda iki el.

Ellər gərək dilbir ola, yaşaya,
Bir bağlana təkərlərdə qoşquya,
Ağırlığı bir götürə, daşıya,
Ay qızarar vuruşanda iki el.

***

Biri dedi, sənin dilin dil deyil,
Beş yüz adam bir dillisə, o, dildir.
Biri dedi, sənin soyun, kökün yox,
Beş yüz adam bir dillisə, o, dildir.

Biri dedi, sən gələndən bu yerə,
Yoxsulluq da sənlə gəlib bu elə,
Bunlar bizə başa gəlib min ilə,
Beş yüz adam bir dillisə, o, dildir.

Biri dedi, sizin tanrı özgədir,
İçinizdə tanrı yoxdur, kölgədir,
Yurd-yuvanız ölkə deyil, bölgədir,
Beş yüz adam bir dillisə, o, dildir.

Biri dedi, sən buraya gəlməsən,
O da dedi, sən güc ilə əkməsən,
İtəm səni yer üzündən silməsəm,
Beş yüz adam bir dillisə, o, dildir.

***

Min il belə çəkiş-bərkiş, qan-qada,
Küsüşənlər çəkişmədə bərkiyər.
Ağqurd Alpan ortaq oldu onlara,
Küsüşənlər çəkişmədə bərkiyər.

Maha gözdən yayınmışdı, qalırdı,
Tanısını gün-gün başa salırdı,
Gəncin içi acıqlarla dolurdu,
Küsüşənlər çəkişmədə bərkiyər.

-Anan səni atdı itlər içinə,
Körpə nədir, heç gəlmədi vecinə,
Aldım ordan səni bu qol gücünə,
Küsüşənlər çəkişmədə bərkiyər.

İndi şahdır Mindiyarda, başbilən,
O, varlıdır, sənlə mən ac, kölə.
Gərək sənin bu əlinlə o ölə,

Küsüşənlər çəkişmədə bərkiyər.
***
-Öldürərəm öz əlimlə mən onu,
Qansız gərək qan içində qan qusa.
-Şahlıq sənə çatmalıdır ölkədə,
Qansız gərək qan içində qan qusa.

-Mən şah ollam, sən Başevin yiyəsi,
Mən bir qılınc, sən qılıncın tiyəsi,
Bayrağımın ipək sapı, ciyəsi,
Qansız gərək qan içində qan qusa.

Bir az da döz, vuruş öyrən, güclü ol,
Saqqal çıxart, gizli-gizli yaşa dol,
Çox çətindir getdiyimiz bu sərt yol,
Qansız gərək qan içində qan qusa.

-Mən belə də allam ondan öcümü,
Göstərərəm qansızlara gücümü,
Qaytararam Darvidelin köçünü,
Qansız gərək qan içində qan qusa.
***
-Yaraqlımız yoxdur, bala, neynəyək,
Bərk olsa da səs çıxmayır tək əldən.
Öncə gərək biz Ağqurdu azdıraq,
Bərk olsa da səs çıxmayır tək əldən.

Bir qız tapım, onu alsın əlinə,
Dilə tutub lapdan minsin belinə,
O, daş atsın şahın güzgü gölünə,
Bərk olsa da səs çıxmayır tək əldən.

Şah eşitsə bunu, dibdən laxlayar,
Alpanına qarşı acıq saxlayar,
Pis ayaqda, gəl, bunu da yoxlayaq,
Bərk olsa da səs çıxmayır tək əldən.

Öncə gərək biz dağıdaq toplumu,
Açaq bir də Arielin yolunu,
Kəsək şahın Ağqurd, Tuncər qolunu,
Bərk olsa da səs çıxmayır tək əldən.
***
Sonra Maha çox düşündü, daşındı,
Çox şey yanlış, çox görünüş yalandır.
Durub baxdı öz-özünə güzgüdə,
Çox şey yanlış, çox görünüş yalandır.

-Qaşım-gözüm, boy-buxunum, yerişim,
Qoy bəzənim, bər-bəzəyə girişim,
Bir qız olum, Ağqurd ilə görüşüm,
Çox şey yanlış, çox görünüş yalandır.

Onu alıb mən Manaydan ayırım,
Qılıq ilə, sevgi ilə doyurum,
Əlaltı tək ona qulluq buyurum,
Çox şey yanlış, çox görünüş yalandır.

O, Manayı ürəyində bəsləyir,
Hər gün, hər gün Manay deyim, pisləyim,

Yelə verim könlündəki istəyi,
Çox şey yanlış, çox görünüş yalandır.
***
Meşələrin qıraqları yamyaşıl,
Su, yaşıllıq sevinc tökür ürəyə,
Ağqurd Alpan bir qız gördü yol üstə,
Su, yaşıllıq sevinc tökür ürəyə.

Qara saçlı, ala gözlü, al yanaq,
Əllər, qollar, bir də boyun ağappaq,
Kəklik kimi, cüyür kimi o, oynaq,
Su, yaşıllıq sevinc tökür ürəyə.

-Bu kim ola, göz oxşayır qılığı,
Çox incədir başındakı sarığı,
Qızıldandır saçlarının darağı,
Su, yaşıllıq sevinc tökür ürəyə.

-Ay gözəl qız, hardan belə gəlirsən,
Harda belə gül açıbsan, gülürsən,
Niyə təksən bu yollarda, niyə, sən?
Su, yaşıllıq sevinc tökür ürəyə.
***
-Mən yiyəsiz bir çiçəyəm, yerim yox,
Yiyəsizlər kimsəsizdir, yabanı.
Öldü atam, anam, bacım vuruşda,
Yiyəsizlər kimsəsizdir, yabanı.

Böyümüşəm özbaşına, yiyəsiz,
Niyə belə baxırsınız mənə siz?
Varınızsa, mənə çörək veriniz,
Yiyəsizlər kimsəsizdir, yabanı.

Məni burda tanıyan yox, görən yox,
Məni sevən bir ana yox, ərən yox,
İndiyədək mənə çörək verən yox,
Yiyəsizlər kimsəsizdir, yabanı.

Ağqurd Alpan çaşıb qaldı yerində,
Ürəyinə sancı düşdü dərindən.
O çaşmışdı bu gözəli görəndən,
Yiyəsizlər kimsəsizdir, yabanı.
***
-Gözəl, hara söyləyirsən, aparım,
Əltut gərək yiyəsizə, yolluya,
Mən bu elin yerinciyəm, başçısı,
Əltut gərək yiyəsizə, yolluya.

-Mənim yerim yoxuşların dalında,
Gözdən uzaq bir enişin yalında,
Sevinərəm əltut olsan yolumda,
Əltut gərək yiyəsizə, yolluya.

-Yiyəsizsən, yiyə ollam sənə mən,
Kimsəsizsən, kimsə ollam sənə mən,
Çörəksizsən, çörək ollam sənə mən,
Əltut gərək yiyəsizə, yolluya.

-Yiyə olsan yiyələnmək dilərsən,
Kimsə olsan mənimsəmək dilərsən,
Bircə mənə bir az çörək verərsən,
Əltut gərək yiyəsizə, yolluya.

***

Ağqurd Alpan acıyırdı o qıza,
Aldanmaq da aldatmaqla bacıdır.
Başı ona "get" deyirdi, könlü yox,
Aldanmaq da aldatmaqla bacıdır.

Bəzək-düzək, ənlik-kirşan, dəf-daraq
Qıvrıq sap tək sənə ilmə salacaq,
Adam da var, deyir olan olacaq,
Aldanmaq da aldatmaqla bacıdır.

Ağqurd Alpan düşür atdan aşağı,
Sevincindən qaçır qızın dodağı,
Qız baş əyir ona kölə sayağı,
Aldanmaq da aldatmaqla bacıdır.

-Adın nədir, yiyəsiz qız, maral qız,
Mən Ağqurdam, söz dilimdə yalansız,
Nə çörəksiz qalacaqsan, nə yalqız,
Aldanmaq da aldatmaqla bacıdır.

***

-Adım yoxdur, igid ərən, ağ atlı,
Yaranışda hər bir şeyin adı var.
Neynəyim ki, ad qoyanım olmayıb,
Yaranışda hər bir şeyin adı var.

Mənə ad qoy, özün çağır bu adı,
Çörəyim ol, bir də qolum, qanadım,
Söylə, igid, haradadır elatın,
Yaranışda hər bir şeyin adı var.

-Gözəl, sənə Qızbal adı yaraşır,
Uyarlıqla, gözəlliklə yanaşı,
Heç bilmirəm neçə olar, qız, yaşın?
Yaranışda hər bir şeyin adı var.

Mən Qızbalam, yaşım çoxdan yetərdir,
Sənsizlikdə yetərimdə itərdim,
Gül tək solub mən ot kimi bitərdim,
Yaranışda hər bir şeyin adı var.

***

Ağqurd Alpan yoldaş oldu Qızbala,
Tez vurulan elə tez də ayrılar,
Yoxuşları, enişləri ötdülər,
Tez vurulan elə tez də ayrılar.

O, Manayı yavaş-yavaş unutdu,
Öz könlünü Qızbal ilə ovutdu,
Yola salıb Alpan evə qayıtdı,
Tez vurulan elə tez də ayrılar.

Günlər keçdi, o, Qızbala acıdı,
O gözəli düşünüşdə qucudu,
O, sevgidə Manay ilə bacıydı,
Tez vurulan elə tez də ayrılar.

Bir gün getdi, qızı orda tapmadı,
Qızbal adı ürəyindən qopmadı,
Çox gözlədi, diləyindən sapmadı,
Tez vurulan elə tez də ayrılar.

***

Bir də getdi, yenə qıza acıdı,
Sevgi deyil hələ qıza acımaq,
Çörək, yemək, geyim-kecim apardı,
Sevgi deyil hələ qıza acımaq.

Yolda gördü onu, açıq örüşdə,
Qız sevindi bu, ikinci görüşdən,
Ağqurd Alpan yuxalandı öpüşdən,
Sevgi deyil hələ qıza acımaq.

Gedirdilər, örüş, yayla, yal, tala,
Əl-ələydi, baş-başaydı, qol-qola,
Ağqurd Alpan söyləyirdi Qızbala:
-Sevgi deyil hələ qıza acımaq.

O deyirdi: - Üzdən mənə tanışsan,
İlk görüşdən bu üz doğma, yapışqan,
Göydə qoşa ulduzumuz barışsa,
Sevgi deyil hələ qıza acımaq.

***

Ağqurd Alpan göygöz idi, sarısaç,
Sarı yeydir qaraların içində,
Qızbal onu bəyənmişdi ər kimi,
Sarı yeydir qaraların içində.

İnanmazdı Alpan ona vurula,
Qız ürəyi sevgi ilə durula,
Sarmaşıqla ərə belə sarıla,
Sarı yeydir qaraların içində.

Ağqurd Alpan ona bağış alırdı,
Yeməklərlə qızı yola salırdı,
Qız da hər gün ona kəsi olurdu,
Sarı yeydir qaraların içində.

Hey deyirdi, mən soruyam bu işə,
Haradasa mən bu qızı görmüşəm,
Vurulmuşam bu qaş-gözə, yerişə,
Sarı yeydir qaraların içində.

***

O, Manaydan söz düşəndə deyirdi:
-Əlçatandır, əlçatmazdır sevgilər.
Manay mənim şah sevgimdir, əlçatmaz,
Əlçatandır, əlçatmazdır sevgilər.

-Heç bilmirəm sevgi nədir, dilək nə,
Sevgilinin sevgisində ölmək nə,
Aldatmaq nə, aldanmaq nə, istək nə,
Əlçatandır, əlçatmazdır sevgilər.

Bircə odur, təkcə səni anıram,
Gizli-gizli bir alovda yanıram,
Mən də səni öz sevgilim sanıram,
Əlçatandır, əlçatmazdır sevgilər.

-Bu sevgini qoy bilməsin özgəsi,
Nə Darvidel, nə Ariel bölgəsi,
Görüş yeri burda, yolun döngəsi,
Əlçatandır, əlçatmazdır sevgilər.

***

Görüşdülər, dolaşdılar yerbəyer,

İki sevgi qovuşağı görüşdür.
Bir çərdəkdə iki ağ iç üzbəüz,
İki sevgi qovuşağı görüşdür.

Ağqurd Alpan sevgi deyib öpürdü,
Qız, öpüşü gözlərinə təpirdi,
Çöllər, kollar yerə ağ gül səpirdi,
İki sevgi qovuşağı öpüşdür.

O deyirdi:-Mənim sevgim böyükdür,
Bu deyirdi:-Könlüm sənçin sökükdür,
Tökük yarpaq üzərində örtükdür,
İki sevgi qovuşağı görüşdür.

O deyirdi:-Səndən suvay ərim yox,
Bu sevgidən özgə tutan yerim yox,
Seviləndən ağrım, acım, çərim yox,
İki sevgi qovuşağı görüşdür.

***

-Ancaq bir az qapalısan elə bil,
Hər dillidə axı alt-üst tutum* var.
Axı məndən gizlətdiyin var nəsə,
Hər dillidə axı alt-üst tutum var.

Belə sevgi al günəşdən qopubdur,
Günəş bizdən yeni günəş yapıbdır,
Yuvasını ikimizdə tapıbdır,
Hər dillidə axı alt-üst tutum var.

Mənə söylə, kimsən, gözəl Qızbalım,
Ay ağ buxaq, ala gözlü, ağ alın,
Haçan səni, necə, harda mən alım,
Hər dillidə axı alt-üst tutum var.

-Mən aldanmaq tanrısına borcluyam,
Elə bir az aldanmaqdır sevgi də.
Aldadırdım səni, indi sevirəm,
Elə bir az aldanmaqdır sevgi də.

İçim, çölüm, varım, yoxum sevgidir,
Hər güvəncim, azım-çoxum sevgidir,
Düşünüşüm, uyğum-yuxum sevgidir,
Elə bir az aldanmaqdır sevgi də.

_____
Məna, həcm

Soruşursan kiməm, kimin yavrusu,
Mən Qızbalam, gül-çiçəklər arısı,
Sənə bağlı odlu sevgi tanrısı,
Elə bir az aldanmaqdır sevgi də.

Kimliyimi desəm, məndən küsərsən,
Bu kövşənə gəl-gedini kəsərsən.
Sonra baxıb mənə, dodaq büzərsən,
Elə bir az aldanmaqdır sevgi də.

***

-Kim olsan da, gözəl, səni atmaram,
Sevgi bütün "neynimlərdən" uzaqdır.
-Qorxuram ki, ərim, məndən qaçasan,
Sevgi bütün "neynimlərdən" uzaqdır.

Mən vuruşda çılğınlığın kəsisi,
Mən qadının tanrılardan küsüsü,
Mən bir elin acı alın yazısı,
Sevgi bütün "neynimlərdən" uzaqdır.

Atam-anam Darvidelli, qaraşçı,
El yolunda vuruşqandı, dalaşcıl,
Onlar sənlə vuruşublar, a başçı,
Sevgi bütün "neynimlərdən" uzaqdır.

Bizə, igid, gəlmə kimi baxırsan,
Qırıb-qırıb sonumuza çıxırsan,
Bu döyüşdə Manay şaha uğursan,
Sevgi bütün "neynimlərdən" uzaqdır.

***

-Ax, ürəyim çırpım-çırpım sıxıldı,
Sönmür sevgi, qan-qadaya düşsə də,
-Sən yox, bunu Manay sənə buyurub,
Sönmür sevgi, qan-qadaya düşsə də.

-Ax, Manayım, mənə nələr buyurdun,
-Darvideli yelə verdin, sovurdun,
On minləri qızıl qanla doyurdun,
Sönmür sevgi, qan-qadaya düşsə də.

Tanrım, niyə inanıram Manaya,
Balaları ölən bu şah anaya,
Necə olsun, indi gedim hayana,
Sönmür sevgi, qan-qadaya düşsə də.

-Yox, ölməyib, son balası sağ qalıb,
Anasına, gendən baxır, ağ olur,
Darvidel tək içi, çölü yaxılıb,
Sönmür sevgi, qan-qadaya düşsə də.

***

-Nə deyirsən, bunu hardan bilirsən,
-Hər ölçüdə bir keçilməz biçim var,
Ölçü qoyan biçisini görəcək,
Hər ölçüdə bir keçilməz biçim var.

-O hardadır, nə deyirlər adına,
Gedim deyim qıçı sınıq qadına,
Dönsün ona bu, sevincə, yardıma,
Hər ölçüdə bir keçilməz biçim var.

–Gedək, onun yerini mən göstərim,
Anasıdır sanki qaşı-gözləri,
Hələ bunca bu görüşdə sus, ərim,
Hər ölçüdə bir keçilməz biçim var.

Onlar çapdı, qapı açıq, yox tanı,
Hanı, hara çıxıb gedib, o hanı?
-Bu, Mahanın evimidir, qız, danış,
Hər ölçüdə bir yenilməz biçim var.

Tanı söyləncі

Tanı bala qol-budaqlı gənc idi,
Güclü olur kökü dərin ağaclar.
O, Manayın, Üstüağın özüydü,
Güclü olur kökü dərin ağaclar.

Üzdən tutqun, acıqlıydı bu oğlan,
Öc damırdı saçlarının ucundan,
Əl açmazdı ölsəydi də acından,
Güclü olur kökü dərin ağaclar.

Əkbitənə üz tutmuşdu, gedirdi,
Yolda onu yaraqlılar güdürdü,
Meşələrdə görünürdü, itirdi,
Güclü olur kökü dərin ağaclar.

-Ana, niyə məni atdın, unutdun,
Mənim körpə ürəyimi qanatdın,
Göz yaşımla öz-özümü ovutdum,
Güclü olur kökü dərin ağaclar.

***

Ana, deyən, şahlıq baldır, dadlıdır,
Şah ölkədə bütöv ölkə deməkdir.
Sən bir ölkə, mən ölkədə bir çöpəm,
Şah ölkədə bütöv ölkə deməkdir.

Varlığımdan soraq tutdun? Tutmadın!
Sən özünü atdın, məni atmadın,
İlan vuran yatdı, oğlun yatmadı,
Şah ölkədə bütöv ölkə deməkdir.

Mən gəlirəm, səni görüm, öldürüm,
Tanrılara acığımı bildirim,
Qadınları yer üzündən sildirim,
Şah ölkədə bütöv ölkə deməkdir.

On beş ildir gözü qıpıq gəzmişəm,
Alçalmışam, söyülmüşəm, dözmüşəm,
Yaşayışdan mən əlimi üzmüşəm,
Şah ölkədə bütöv ölkə deməkdir.

***

Gözüm iki, anam iki, yolum bir,
İki ana bir ürəyə sığışmaz,
Mən büsbütün analardan küsmüşəm,
İki ana bir ürəyə sığışmaz.

Ana kimi yaşa neçə yüz il də,
Bir şah kimi ölməlisən əlimdə,
Dil açandan bu söz gəzib dilimdə,
İki ana bir ürəyə sığışmaz.

Tanrı qoysa bu günlərin birində,
Öc alaram sənin Alpan ərindən,
Şah olaram öz atamın yerində,
İki ana bir ürəyə sığışmaz.

Tanrım, çatdır məni böyük suçuma,
Şah toppuzu yetir mənim ovcuma,
Tanı, öldür, heç bir kəsə acıma,
İki ana bir ürəyə sığışmaz.

***

Ağqurd Alpan soraq verdi Tanıdan,
Oğulsuz şah olacaqdan çəkinər,
"Üstüağın sonbeşiyi tapılıb!"
Oğulsuz şah olacaqdan çəkinər.

Yerə-göyə sığışmadı anası,

Doğularaq sağ qalmışdı balası,
Gəzin, görün haradadır Mahası,
Oğulsuz şah olacaqdan çəkinər.

Axtardılar Maha ilə Tanını,
Göz qoydular hər bir yerdə hamını,
Min döydülər eldə yüz-yüz qapını,
Oğulsuz şah olacaqdan çəkinər.

Ana dedi: - Bağrım başı yarılıb,
Düşünməkdən başım-beynim yorulub,
Başev mənim gözlərimdə daralıb,
Oğulsuz şah olacaqdan çəkinər.

***

Heç bir yerdə tapmadılar onları,
Gərəklilər niyə gözdən yayınır?
Qızbal gəldi, ancaq Maha gəlmədi,
Gərəklilər niyə gözdən yayınır?

Manay gördü Ağqurd ilə Qızbalı,
Yandı-yandı, külə döndü qapalı,
Heydən düşdü sanki onun əl-qolu,
Gərəklilər niyə gözdən yayınır?

Dedi: - Qızbal tanış gəlir gözümə,
Hörmə saçlar, yal-yaraşıq, bəzənmə,
Kim vurulmaz bu gözəlin üzünə,
Gərəklilər niyə gözdən yayınır?

Elə bildi bu gözəllik saxtadı,
Bir yandan da onun könlü toxdadı,
Dedi bu iş boş sözlərə noxtadı,
Gərəklilər niyə gözdən yayınır.

***

Ağqurd Alpan utanırdı Manaydan,
Yersiz sevgi öz-özündən utanar.
Gözəl Qızbal gəlib çıxıb Başevə,
Yersiz sevgi öz-özündən utanar.

Düşdü işə atmacalar, yozmalar,
Diltökmələr, düşüncələr, susmalar,
Qızışmalar, yazışmalar, yozmalar,
Yersiz sevgi öz-özündən utanar.

Hamı, hamı Tanı deyə, düşündü,
Çoxu şahla evlənməkdən daşındı,
Başevdəki dedi-qodu aşındı,
Yersiz sevgi öz-özündən utanar.

Üstüağın sonbeşiyi kim ola,
Şah yerini kim saxlaya, kim ala,
Tanı gəlsə bu Başevdə kim qalar,
Yersiz sevgi öz-özündən utanar.

Manayın ölüm söyləncі

Günlər keçdi, Tanı gəlib çıxmadı,
Gözləməkdən gözün kökü saralar,
Bir gün Tanı gəldi, çatdı Başevə,
Gözləməkdən gözün kökü saralar.

Ovçulara oxşayırdı uzaqdan,

Çiynində yay, əlində ox, bir oğlan,
Haralısan, hara belə, haradan,
Gözləməkdən gözün kökü saralar.

Deyən odur, şahın yerinc oğulu,
At dırnağı tapdağında doğulub,
Körpə ikən qan içində boğulub,
Gözləməkdən gözün kökü saralar.

-Gedin deyin, oğlun gəlib, Manaya,
Öz oğlunu atan qancıl anaya.
Görsə məni üz-gözümdən tanıyar,
Gözləməkdən gözün kökü saralar.

***

Manay qaçdı balasını görməyə,
Körpə atan ana, yenə anadır.
Görüşdülər onlar qapı ağzında,
Körpə atan ana, yenə anadır.

-Tanrım, mənə güc ver, gücüm tükənib,
Bundan sonra öz oğluma söykənim,
Bu oğlumsa niyə məndən çəkinir,
Körpə atan ana, yenə anadır.

Ah, necə də oxşayırsan atana,
Qaş-qabaqdan, üz-gözündən anana.
Gəl yaxına, qurban qada-balana,
Körpə atan ana, yenə anadır.

Anasını görüb Tanı dinmədi,
Könlündəki od-acılar sönmədi,
Dediyindən, tutduğundan dönmədi,
Körpə atan ana, yenə anadır.

***

Bir an bıçaq parıldadı əlində,
Kim öldürər tanrılaşan ananı?
Anasının ürəyinə sapladı,
Kim öldürər tanrılaşan ananı?

-Məni atdın itin-qurdun ağzına,
Kölə oldum bir Darvidel qızına,
Getdin çatdın Ağqurd Alpan arzına,
Kim öldürər tanrılaşan ananı?

-Oğlum, dayan, daha vurma, yıxıldım,
Könlümdəki istəklərim dağıldı,
Sən döyüşlər qucağında doğuldun,
Kim öldürər tanrılaşan ananı?

Oğlum, dayan, daha vurma, ölürəm,
Səni yoldan çıxaran var, bilirəm,
Bunca səni mən şah görmək dilərəm,
Kim öldürər tanrılaşan ananı?

***

-Mən ölürəm, ay eşidib görənlər,
Hər gəlişin başlanğıcı, sonu var.
Tanı oğlum Mindiyara şah olsun,
Hər gəlişin başlanğıcı, sonu var.

Mən onsuz da öləcəkdim bu günlər,
Nəyə gərək sınıq-salxaq ölgünlər,

Sümüyümdə, iliyimdə düyünlər,
Hər gəlişin başlanğıcı, sonu var.

Mən yaşadım Mindiyarın adını,
Gördüm şahlıq, bolluq, qıtlıq dadını,
Şah olsa da Ağüzelin qadını,
Hər gəlişin başlanğıcı, sonu var.

Ağüzeldə sonevimi qazdırın,
Öz anamın yanındaca basdırın,
Bir daş üstə dediyimi yazdırın,
Hər gəlişin başlanğıcı, sonu var.

***

"-Mindiyarın minel-minel gücü var,
Tanrısoydur güclü ölkə, güclü şah.
Bu ölkədə ev tik, su çək, yaz, yarat,
Tanrısoydur güclü ölkə, güclü şah.

Buzboğazdan Körfəzəcən dilibir,
Odərlərin eli birdir, dili bir,
Oxşarlıqda içi birdir, çölü bir,
Tanrısoydur güclü ölkə, güclü şah.

Çinel, Hindel, Misirelə yapışıq,
Min eli var yurdun oxşar, qatışıq.
Asurellə Balasqeli* qatışıq,
Tanrısoydur güclü ölkə, güclü şah.

Yarı gör-gör bizim dildə danışır,
Ölkəmizin başrağı var, barışıq,
Acıqanla, qancıllarla çarpışır,
Tanrısoydur güclü ölkə, güclü şah".

***

Bunu deyib Manay birdən keçindi,
Görkəmindən işıq uçar ölənin.
Üz-gözündən yal-yaraşıq çəkildi,
Görkəmindən işıq uçar ölənin.

Tanınınsa qan dayandı beynində,
O diz çökdü anasının önündə,
O şah oldu şahın ölüm günündə,
Görkəmindən işıq uçar ölənin.

Başbilənlər gizli gözdən yayındı,
"Qarğışlayar bizi günəş, ay indi",
Söylədilər, bu nə işdir, oyundur,
Görkəmindən işıq uçar ölənin.

Tanı şaha göz bərəltdi tanrılar,
Belə şahın gərək qolu qanrıla,
Boğazlaya onu acı ağrılar,
Görkəmindən işıq uçar ölənin.

***

Şah nə desə, yurda, elə yasadır,
Yeydir şahın son istəyi, son sözü.
Tanı qalxdı anasının yerinə,
Yeydir şahın son istəyi, son sözü.

Qızbal gəldi, dedi: - Mən qız anayam,
Qızbal deyil, Darvidelli Mahayam,
Ağqurd mənə vurğun, mən də onayam,
Yeydir şahın son istəyi, son sözü.

_____
Yunanıstan

Dedim, başda mən Ağqurdu tovlayım,
Onu bəzək-düzək ilə ovlayım,
Bu yol ilə şahı yıxım, ovlayım,
Yeydir şahın son istəyi, son sözü.

Gözləmirdim olacağı bu sayaq,
Ağqurd, indi gəl, Tanıyla bir olaq,
Darvidelin yerlərini qoruyaq,
Yeydir şahın son istəyi, son sözü.

***

Bunu deyib gəldi şahın önünə,
Çaşqınlıqdan adam bir an keyələr,
Bu Qızbaldır belə, yoxsa Mahadır,
Çaşqınlıqdan adam bir an keyələr.

Yaylıq ilə üz-gözünü sildi o,
Maha olub Maha kimi güldü o,
Baş əyərək şaha başəy qıldı o,
Çaşqınlıqdan adam bir an keyələr.

"Maha" deyib öz-özünü öyürdü,
Ağqurd Alpan gözlərini döyürdü,
Başev gizli üçünü də söyürdü,
Çaşqınlıqdan adam bir an keyələr.

-Ağqurd Alpan, keçmiş ola bu yalan,
Mən sənincin Maha deyil, Qızbalam,
Bu yol ilə döndün çətin bir yola,
Çaşqınlıqdan adam bir an keyələr.

***

Tanınınsa düyünlüydü qaşları,
Anasına əl qaldıran qan qusar.
Dayanmışdı sallaq, başı aşağı,
Anasına əl qaldıran qan qusar.

Ağsaqqallar irişərək baxırdı,
Bu son itki Minel üçün ağırdı,
Ağrı-acı qız, qadını boğurdu,
Anasına əl qaldıran qan qusar.

Tanı dedi: - Bağışlasın el məni,
Yas tutmasın anam ölən bu günü,
Ucaldaram yetərincə ölkəni,
Anasına əl qaldıran qan qusar.

Anam deyib, ölkə məni şah sansın,
Hamı, hamı gərək mənə inansın,
Qoy Tanı şah döyüşlərdə sınansın,
Anasına əl qaldıran qan qusar.

***

Bir il keçdi, üzü yer-yer qırışdı,
Öz yaşından qorxaq yaşlı görünər.
Utanmaqdan usanmadı Tanı şah,
Öz yaşından qorxaq yaşlı görünər.

Hamı dedi, Üstüağın oğludur,
Kökü qana, qancıllığa bağlıdır,
Buz bağlamış ürəyindən dağlıdır,

Öz yaşından qorxaq yaşlı görünər.

Qan-qan dedi, Çinel qalxdı ayağa,
Hindel çəkdi toplumunu qırağa,
Asurel də əl apardı yarağa,
Öz yaşından qorxaq yaşlı görünər.

Yeniyetmə qasırğadan qorxmadı,
Guruldadı, guruldadı, yağmadı,
Ağsaqqalın dediyinə baxmadı,
Öz yaşından qorxaq yaşlı görünər.

***

Ağsaqqallar üz döndərdi Tanıdan,
Su yolunda sınar bir gün su qabı,
Baş əymədi Darvidellə Ariel,
Su yolunda sınar bir gün su qabı.

Tuncər, Günay gəldi şahla barışa,
Yollandılar Asurelə vuruşa,
Şah da durdu Başev ilə baş-başa,
Su yolunda sınar bir gün su qabı.

Eşitcəyin bunu Bacar, Qızçiçək,
Çinel üstə güclü toplum çəkərək,
Dedilər ki, dözüm, vuruş, güc gərək,
Su yolunda sınar bir gün su qabı.

Qızbal-Maha yasaq oldu yasaya,
O, ayrılıq saldı yenə araya,
Ağqurd Alpan daha nəyə yarayar,
Su yolunda sınar bir gün su qabı.

***

Ağqurd Alpan bu gedişdən duruxdu,
Qız sevgisi yurd sevgisi olammaz.
İki yandan iki yanı boşaltdı,
Qız sevgisi yurd sevgisi olammaz.

Qızbal dedi, Darvidelə calaşaq,
Minel ilə, Mindiyarla dalaşaq,
Ölkələşib Darvideldə dolaşaq,
Qız sevgisi yurd sevgisi olammaz.

Ağqurd Alpan keyəlmişdi, susmuşdu,
Tanı şahdan incimişdi, küsmüşdü,
Öz-özüylə o, and-aman kəsmişdi,
Qız sevgisi yurd sevgisi olammaz.

İstəyirdi Qızbalını, elini,
Darvidellə bağlı duzlu gəlini,
Ancaq hələ qanmayırdı dilini,
Qız sevgisi yurd sevgisi olammaz.

***

Tuncər mindi Gümüşatı, səyirtdi,
Tanrısoydur quşun, atın uçarı,
Uçar idi alnındakı lələklə,
Tanrısoydur quşun, atın uçarı.

O da yeni vurumbatmaz ərəndi,
Olacağı, gələcəyi görəndi,
Döyüşlərə qol-qanadlı girəndi,
Tanrısoydur quşun, atın uçarı.

Ata Tuncər yoxluğundan yanırdı,
Yola çıxcaq Tuncərini anırdı,
Gözlərində ağrı-acı donurdu,
Tanrısoydur quşun, atın uçarı.

Qızçiçəkdi təkcə könül dincliyi,
Onla keçib neçə yüz il gəncliyi,
Var Qızçiçək, Tuncər, Bacar üçlüyü,
Tanrısoydur quşun, atın uçarı.

Vayqan söyləncі

Çinel Vayqan ad qoymuşdu xaqana,
Hər bir igid ad qazanar işiylə,
Çin Vayqanı göndərmişdi Xançuya,
Hər bir igid ad qazanar işiylə.

Yarıb, qırıb, dağıdırdı o qancıl,
Minelliyə, Mindiyara yabançı,
Bığı seyrək, üzü-gözü sarımtıl,
Hər bir igid ad qazanar işiylə.

Qocalmışdı, ərpimişdi Düzər də,
O düşmüşdü gücdən, heydən, kəsərdən.
Onda qalınc qalmamışdı Gücərdən,
Hər bir igid ad qazanar işiylə.

Vuruşurdu ancaq onun toplumu,
Qaralırdı düşüncəsi, anımı,
Qoca quşun yuxularda qonumu,
Hər bir igid ad qazanar işiylə.

***

Düzər üç gün vuruşmuşdu Vayqanla,
Üç gün çəkər vuruş gücü qocanın,
Tutuqlayıb Vayqan onu almışdı,
Üç gün çəkər vuruş gücü qocanın.

Basıq toplum çəkilmişdi Arana,
Düzər bata bilməmişdi Vayqana,
Nərildəyib o dönmüşdü qaplana,
Üç gün çəkər vuruş gücü qocanın.

Bacar gəlib çatdı bura on günə,
Sıraları bənzəyirdi düyünə,
Basıq qalmış yaraqlılar ölgünə,
Üç gün çəkər vuruş gücü qocanın.

Gecə Bacar o toplumla görüşdü,
Tanışlardan o, Vayqanı soruşdu,
Gecə ikən o, vuruşa girişdi,
Üç gün çəkər vuruş gücü qocanın.

***

-Uğureldən Xançuyacan Mindiyar,
Dilibirlər kim olsa da bir eldir.
Yer-yer, yurd-yurd, ulus-ulus yaşayır,
Dilibirlər kim olsa da bir eldir.

Buzboğazla Durudaşlar boyunca,
Yerləşiblər, otlayırlar doyunca,
Çinelli də əllərində oyuncaq,
Dilibirlər kim olsa da bir eldir.

Yetərincə qıra bilsək Mineli,
Sınar böyük Mindiyarın şah beli,
Göydə qalar Bacar şahın boş əli,
Dilibirlər kim olsa da bir eldir.

Çinellinin Bacarı var, Vayqan ər,
Bundan sonra kimliyini bilərlər,
Qılıncıyla qırılarlar, ölərlər,
Dilibirlər kim olsa da bir eldir.

***

Bardaş qurub Vayqan belə deyirdi,
Dalda hamı nə istəsə danışar.
Vayqan kəsib doğrayırdı hamını,
Dalda hamı nə istəsə danışar.

-Uğureli alıb Çinə qataram,
Qobuyeri, Qobudüzü tutaram,
Ordan keçib Əkbitənə çataram,
Dalda hamı nə istəsə danışar.

Mindiyarı qata bilsəm Çinelə,
Yeri-göyü keçirərəm mən ələ,
Hamı gərək qulluq edə bir dilə,
Dalda hamı nə istəsə danışar.

Yoxsa Minel Çini yeyib qurtardı,
İstəsəydi Çini bütün tutardı,
Yüz min, min-min olsaydılar, nə vardı,
Dalda hamı nə istəsə danışar.

***

Baş əydilər minbaşılar, dedilər:
-Qollarınca yeri quca bilərsən.
Yelçəkəndən yeləsənə bir il yol,
Qollarınca yeri quca bilərsən.

Mindiyarı tutmaq çox-çox çətindir,
Burda yerlər, ellər itim-itimdir,
Mindiyarsa nə Hindeldir, nə Çindir,
Qollarınca yeri quca bilərsən.

Vayqan dedi: - Buna çatar qollarım,
Boşa çıxır dənizlərdə dalları,
Mən keçərəm dağ, su, quru yolları,
Qollarınca yeri quca bilərsən.

Kim mənlədir tezdən dursun sırada,
Görək kimi ər yaradıb yaradan.
Döyüş özü seçir ağı qaradan,
Qollarınca yeri quca bilərsən.

***

Günəş çıxar-çıxmaz Xançu çölündə,
Döyüşlərdə çaqqıldayar qılınclar.
Minelliylə Çinellilər üz-üzə,
Döyüşlərdə çaqqıldayar qılınclar.

Bacar baxdı Vayqan necə vuruşur,
Nə sayaqdır vuruşuyla duruşu,
İki toplum selə dönüb, qarışıb,
Döyüşlərdə çaqqıldayar qılınclar.

Vayqan, Bacar yüz-yüz adam qırdılar,
Toplumları sağa, sola yardılar,
Kələzdənib bir-birinə, durdular,
Döyüşlərdə çaqqıldayar qılınclar.

-Baş aparma, Vayqan, dayan, danışaq,
İstəyirsən döyüşmədən barışaq,
Ya da öncə qurşaq tutaq, yarışaq,
Döyüşlərdə çaqqıldayar qılınclar.

***

-Mən Bacaram, Gücər oğlu, Minelli,
Basıqların danışmağa sözü yox.
Sənin kilər dağılışıb qaçışır,
Basıqların danışmağa sözü yox.

-Mən gəlmişəm öz gücümü yoxlayım,
Səni basım, kəsim, əzim, doğrayım,
Sonra sənin leşin üstə ağlayım,
Basıqların danışmağa sözü yox.

Mənimkilər uca tutur ölməyi,
Tutuqluqdan ölüb çıxa bilməyi,
Nəyə gərək basa-basa gəlməyin,
Basıqların danışmağa sözü yox.

-Onda daha uzatmayaq gedişi,
Bax, gör, nədir ordan bura gəlişim,
Görünür ki, ölüm çağın yetişib,
Basıqların danışmağa sözü yox.

***

Göz bərəltdi Vayqan böyük Bacara,
Qorxudandır qorxutmağı qorxağın,
Əl-qol ölçüb, yersiz çiyin oynatdı,
Qorxudandır qorxutmağı qorxağın.

Vayqan dedi: - Səni mal tək kəsərəm,
Toplumumla yastıladıb əzərəm,
Boş başını sərçə kimi üzərəm,
Qorxudandır qorxutmağı qorxağın.

Bacar dedi: - Bu gün hamı biləcək,
Qancıllara yoxdur burda gələcək,
Etmədiyi işi gopla deyəcək,
Qorxudandır qorxutmağı qorxağın.

Vayqan çəkib qılıncını oynatdı,
Artıq sözlər boğazında qaynatdı,
Vurub öncə barmağını qanatdı,
Qorxudandır qorxutmağı qorxağın.

***

Çəkişmələr, qarpışmalar, vurumlar,
Ölməməkçin öldürməyə nə var ki,
Toppuz endi, qalxan batdı ortadan,
Ölməməkçin öldürməyə nə var ki.

Hamı durub baxdı iki ərənə,
Göz qoydular yastıburun kürənə,
Bu vuruşun sonu çətin görünə,
Ölməməkçin öldürməyə nə var ki.

Axşam düşdü, diz qatdadı atlar da,
Leşə gəldi iri quşlar, qurdlar da,
Hamı qorxdu bu qaranlıq qatlardan,
Ölməməkçin öldürməyə nə var ki.

Bizuc, qalxan, toppuz, qılınc yoruldu,
Torpaq göyə, göysə yerə sovruldu,
Bağırtıdan göyün bağrı yarıldı,
Ölməməkçin öldürməyə nə var ki.

***

Vayqan gördü heydən düşüb qolları,
Dəmir deyil, qol-qıç işdən yorulur.
Dedi: - Qalsın vuruşumuz yarımçıq,
Dəmir deyil, qol-qıç işdən yorulur.

Bacar dedi: - Bir də haçan görüşək,
Get, qardaşın Çayqan gəlsin döyüşə,
Onunla da son döyüşə girişəm,
Dəmir deyil, qol-qıç işdən yorulur.

Vayqan güldü, dedi: - Bacar, öyünmə,
Bu, üstünlük deyil hələ, sevinmə,
Güclü bilib sən özünü, deyinmə,
Dəmir deyil, qol-qıç işdən yorulur.

Bunu deyib Vayqan döndü geriyə,
Gördü dönüb o, ölümcül diriyə,
Nə qol qalxır, nə də qıç var yeriyə,
Dəmir deyil, qol-qıç işdən yorulur.

***

Çayqan gəldi, götürdülər Vayqanı,
Döyüş gərək dayanmaya yarımçıq,
Çayqan dedi, gəl mənimlə sən vuruş,
Döyüş gərək dayanmaya yarımçıq.

Buna varam,-dedi Bacar,-döş-döşə,
Düşək atdan, öncə sənlə güləşək,
Güləşməklə biz başlayaq döyüşə,
Döyüş gərək dayanmaya yarımçıq.

Güləşdilər, Çayqan yumru, gödəkdi,
Pota döşdü, ağır, yoğun biləkdi,
Xırda başdı, bir də enli kürəkdi,
Döyüş gərək dayanmaya yarımçıq.

Hardan tutdu, Çayqan çıxdı əlindən,
Bacar tutdu qurşağından, belindən,
Çırpdı yerə, hədələdi ölümlə,
Döyüş gərək dayanmaya yarımçıq.

***

Bayqan gəldi, dedi: - Mənəm üçüncü,
Olacağı üçüncü yol sına sən,
Üç qardaşın gücü məndə toplanıb,
Olacağı üçüncü yol sına sən.

Vuruşmağa gəlməmişəm mən ancaq,
Gəlmişəm ki, biz əl tutaq, barışaq,
Yetər daha el qırıldı bu sayaq,
Olacağı üçüncü yol sına sən.

Qoy toplumlar çəkilsinlər qırağa,
Baş əysinlər uğurelli qonağa,
Əl atmasın Minellilər yarağa,
Üstünlüyü üçüncü yol sına sən.

Ancaq məni qoy Xançuya baş olum,
Çinel, Minel arasına yol salım,
Vergiləri ildə üç yol mən alım,
Üstünlüyü üçüncü yol sına sən.

***

Bacar dedi:-Oğlum Tuncər baş olar,
Hər ölkədə yerli gərək baş olsun.
Çineldə də qorxu-ürkü azalar,
Hər ölkədə yerli gərək baş olsun.

Səni yerinc qoya bilər Əkbitən,
Bundan qabaq gərək sən and içəsən,
Bizə qancıl olmayasan daha sən,
Hər ölkədə yerli gərək baş olsun.

-Nə buyursan, mən elə də edərəm,
Lap istəsən gedib gözdən itərəm,
Ölüb, bir də sən deyən tək bitərəm,
Hər ölkədə yerli gərək baş olsun.

-Mən istərəm bir də səni yoxlayam,
Sözdə, işdə, gücdə səni bağlayam,
Sonra səni yerinc kimi saxlayam,
Hər ölkədə yerli gərək baş olsun.

***

-Uğurelə bir də ayaq basmayın,
Hər ölkənin cızığı var, yeri var,
Mindiyardır, Xançu, Sancu, Qobudüz,
Hər ölkənin cızığı var, yeri var.

Tanı şahdır Mindiyarın yiyəsi,
Biz də onun qılıncının tiyəsi,
Hamı gərək bu gənc şahı bəyənsin,
Hər ölkənin cızığı var, yeri var.

Mən Bacaram, dediyini qanıram,
Odur səni, Bayqan, kölə sanıram,
Burda keçmiş döyüşləri anıram,
Hər ölkənin cızığı var, yeri var.

Üzləşmədi, vuruşmadı toplumlar,
Böyük Çinə üstün gəldi Mindiyar,
Üstün yeni yerlər tutsa, yeri var,
Hər ölkənin cızığı var, yeri var.

***

Bayqan dedi:-Qardaşlarım qabadır,
Çox şahları gözdən salıb qabalıq,
Mən onların üzüyola qardaşı,
Çox şahları gözdən salıb qabalıq.

Mən bilirəm qabaların dilini,
Sovuraram göyə yanıq külünü,
Dilə tutsan, yola gələr, dəlini,
Çox şahları gözdən salıb qabalıq.

Bacar dedi:-Onda işin bu olsun,
Get, onların burunları ovulsun,
Qoy qabalar Çineldən də qovulsun,
Çox şahları gözdən salıb qabalıq.

Bacar onu tutuqluqdan buraxdı,
Bu bağışdan Bayqan çaşdı, duruxdu,
Hara getsin, indi hara, qarıxdı,
Çox şahları gözdən salıb qabalıq.

***

Düzər gəldi, ağ saçları pırtlaşıq,
Qocalanda çəkil, otur yerində,
O, Gücərin yerindəydi Qobuda,
Qocalanda çəkil, otur yerində.

Neçə yüz il yerinc idi Xançuda,
O, Gücərin yerindəydi Qobuda.
Bir çinlini qaytarmadı qapıdan,
Qocalanda çəkil, otur yerində.

Əkbitənə bir yol o, yol salmadı,
Döyüşlərdən, vuruşlardan qalmadı,
Qocalığı öz boynuna almadı,
Qocalanda çəkil, otur yerində.

Qocaldıqca qolu-qıçı qurudu,
Döş-başını buz soyuqlar bürüdü.
Ancaq yenə Mindiyarı qorudu,
Qocalanda çəkil, otur yerində.

***

O söylədi:-Mən qocalıb getmişəm,
Eniş-yoxuş illəri var hər yaşın,
Yeni yerinc siz göndərin yerimə,
Eniş-yoxuş illəri var hər yaşın.

Bacar dedi:-Əkbitənə qayıdaq,
Gözlər səni Körfəz ilə Yastıdağ,
Qoşaboğaz, Kürlə, Qobu, Buzbulaq,
Eniş-yoxuş illəri var hər yaşın.

Düzər dedi:-Mən hamıdan küsmüşəm,
Neçə yüz il bu ucqarda dözmüşəm,
İndi daha öz-özümdən bezmişəm,
Eniş-yoxuş illəri var hər yaşın.

Bacar dedi: - Öz yerində qalarsan,
Yerinc gəlsə sən ağsaqqal olarsan,
Gəncləşərsən, yüz-yüz yaşa dolarsan,
Eniş-yoxuş illəri var hər yaşın.

İlam söyləncі

Asurelin yolu üstə İlam var,
İç tutumu, çöl üzü var hər adın.
Bu başkənddə yaşayanlar çoxelli,
İç tutumu, çöl üzü var hər adın.

Asurelli, Darvidelli, Minelli,
Burda hamı alverdədir yüzəlli,
Burdakılar yüzdillidir, yüzelli,
İç tutumu, çöl üzü var hər adın.

Tuncər, Günay, dalda qaldı elatlar,
Qulaqları qıdıqladı bu adlar,
Gəlib çatdı Asurelə yel atlar,
İç tutumu, çöl üzü var hər adın.

Yaraqlılar toplum-toplum yol ölçdü,
Gənc ərənlər öndə gedib yol seçdi,
Su yerinə isti, odlu yel içdi,
İç tutumu, çöl üzü var hər adın.

***

Asurel şah ayıq idi, bic idi,
Bicdir çox-çox ağıllını aldadan.
Tanı şaha üç yol elçi göndərdi,
Bicdir çox-çox ağıllını aldadan.

Son elçini Tuncər yolda əylədi,
-Tanı şahın ərəniyəm söylədi,
Həm Günaydan, həm özündən küylədi,
Bicdir çox-çox ağıllını aldadan.

Elçi dedi:-Şah başımın böyüyü,
O əldirsə, mən o əlin sümüyü,
O ocaqsa, mən ocağın körüyü,
Bicdir çox-çox ağıllını aldadan.

Şahım sizə yaxın olmaq diləyir,
Tanı şahın istəyidir istəyi,
Birdir, deyir, iki şahın ürəyi,
Bicdir çox-çox ağıllını aldadan.

***

Elçi dedi:--Şahım vergi istəyir,
Gücsüz gərək para verə güclüyə.
Belə olsa döyüş-vuruş nə gərək,
Gücsüz gərək para verə güclüyə.

Tuncər dedi:-Gücsüz kimdir, güclü kim,
Yox özümdən güclüsü ki baş əyim,
Gedin Asur şaha belə söyləyin,
Gücsüz gərək para verə güclüyə.

Günay dedi:-Çox güclüdür Mindiyar,
Min-minəcən yaraqlanmış əri var,
Tuncər, Ağqurd, Günay, Tanı, həm Bacar,
Gücsüz gərək para verə güclüyə.

Get şahına bunu çatdır, ayılsın,
Dediklərim qoy bu yurda yayılsın,
Qoy ölkədə düzgün ölçü qoyulsun,
Gücsüz gərək para verə güclüyə.

***

Bir atlı qız gəlib dedi Günaya,
-Dağ da dözməz iki yandan vurulsa.
Qonşu bizə basqın edib dənizdən,
Dağ da dözməz iki yandan vurulsa.

Birdən bizi daldan vursa Mindiyar,
Asureli diz çökdürər, dağıdar,
Ancaq bil ki, igidlikdə ölçü var,
Dağ da dözməz iki yandan vurulsa.

Günay dedi:-Qız, sən kimsən, nəçisən?
Mindiyarın Asureldə köçüsən,

İgidlikdə, incəlikdə ölçüsən,
Dağ da dözməz iki yandan vurulsa.

Qız söylədi:-Mən Minelli bir qızam,
İlameldə kimsəsizəm, yalqızam,
Burda Minel iyi verən yarpızam,
Dağ da dözməz iki yandan vurulsa.

***

Tuncər dedi:-Kimlərdəndir soy-kökün,
Hər budağın kökü, kökün təki var.
-Mənim böyük Turərdəndir soy-köküm,
Hər budağın kökü, kökün təki var.

-Sən biləni, Asurelə girək biz?
-Mən biləni etməzsiniz bunu siz,
-Niyə, bəyəm siz Minelli deyilsiz?
Hər budağın kökü, kökün təki var.

Minellilər dardakını vurmazlar,
Yaralını, yarılmışı yarmazlar,
Yıxılana qarşı qalxıb durmazlar,
Hər budağın kökü, kökün təki var.

Mindiyarı onlar sısqa biliblər,
Toplum çəkib üstünüzə gəliblər,
Ancaq nədən toplumları bölüblər,
Hər budağın kökü, kökün təki var.

***

-Ancaq Turqız, düz deyirsən bunu sən,
Vurmaz igid qancılı da arxadan.
Balasqellə vuruşarkən Asurel,
Vurmaz igid qancılı da arxadan.

Toplumları biz İlamda əylərik,
Tanı şahdan son göstəriş dilərik,
Hamı birgə, bir ağızdan söylərik,
Vurmaz igid qancılı da arxadan.

-Mən Turqızam, bir özüməm, bir atım,
At üstündə çapa-çapa ox atım,
Bir yürüşlə Asurelə od qatım,
Vurmaz igid qancılı da arxadan.

-Gəl topluma, dur bizimlə yanaşı,
Sənə, bacım, qılınc, qalxan yaraşır,
Gərək olsa başlayarıq savaşı,
Vurmaz igid qancılı da arxadan.

***

Tuncər dedi:-Gözləyərik, görərik,
Kim olsan da acıqanı güclü bil.
Yoxsa bizi aldadırlar, busurlar,
Kim olsan da acıqanı güclü bil.

Toplumları çayqırağa yaydılar,
Zirvələrdə güdükçülər qoydular,
Özlərini ayıq-sayıq saydılar,
Kim olsan da acıqanı güclü bil.

Turqız getdi soraqlasın olanı,
Getdi gördü gözlərilə yalanı,
Yaraqlılar yollar boyu qalanıb,
Kim olsan da acıqanı güclü bil.

Tuncər getdi meşə boyu, çay boyu,
Busqularda beş-beş, on-on ər qoyub,
Turqız ilə hər bir yana söz yayır:
Kim olsan da acıqanı güclü bil.

***

Mindiyarın toplumları qayıtdı,
Dardakını dara çəkmək yaramaz,
Qayıdırlar meşə boyu, çay boyu,
Dardakını dara çəkmək yaramaz.

Tuncər, Günay çox ölçdülər, biçdilər,
Meşə yolu, çay yolunu seçdilər,
Acıqanın arxasına keçdilər,
Dardakını dara çəkmək yaramaz.

Asur dedi:-Gedək qıraq onları,
Bunca alaq o alınmaz diyarı,
Qoy desinlər onlar elə bunları,
Dardakını dara çəkmək yaramaz.

Onlar çaya, yarğanlara endilər,
Pozuldular, tutuqlara döndülər,
Busqudakı yaraqlılar dedilər,
Dardakını dara çəkmək yaramaz.

***

Tuncər çatdı toplumuyla arxadan,
Gözlənilməz yerdən vurum ağırdır.
Susuzluqdan onlar suya girmişdi,
Gözlənilməz yerdən vurum ağırdır.

Minellilər yarğan boyu dik, uca,
Qancılları tutdu oxa, bizuca,
Qoymadılar Asur şahı tək qaça,
Gözlənilməz yerdən vurum ağırdır.

Asur şahı tutub tutuq aldılar,
Şəlitləyib səyəziyə saldılar,
Üç gün onlar meşələrdə qaldılar,
Gözlənilməz yerdən vurum ağırdır.

Dördüncü gün dönüb yola düşdülər,
Çaylar kimi çırpındılar, daşdılar,
Başçılara qoşma, mahnı qoşdular,
Gözlənilməz yöndən vurum ağırdır.

***

Tuncər dedi:-Turqız olsun yüzbaşı,
Hər kəs gərək dəyərlənə işiylə,
Günay baxdı, bir az küsdü, pisikdi,
Hər kəs gərək dəyərlənə işiylə.

Tuncər dedi:-ilk sorağı o verdi,
Asur şahın bicliyini o gördü.
Buna görə acıqanlar gəbərdi,
Hər kəs gərək dəyərlənə işiylə.

Çıxdı yola öyünərək Tanı şah,

Gördü sevən ürəkləri bir, qoşa,
Dedi:-Minel igidləri, min yaşa,
Hər kəs gərək dəyərlənə işiylə.

Dedi:--Bacar basar çıxıb Xançuda,
Öc alıbdır üç qardaşdan, qoçudan,
Düzər olub onu təkcə acıdan,
Hər kəs gərək dəyərlənə işiylə.

Tanı şahın itməsi söyləncі

Çox gənc idi şahlıq üçün Tanı şah,
Bir ölkəni dolandıra şah gərək,
Asur şaha çox vergilər qoydu o,
Bir ölkəni dolandıra şah gərək.

Ağqurd Alpan istəyirdi Qızbalı,
Tuncər-Günay toyuna da az qalıb,
Bacar, Düzər, Qızçiçək də qocalıb,
Bir ölkəni dolandıra şah gərək.

"Ölkə ona bağlı deyil ürəkdən,
Deyirlər ki, o, tez çıxıb bələkdən,
İndi gərək mahnı çala tütəkdə,
Bir ölkəni dolandıra şah gərək.

Çox da ana qoyub onu yerində,
O düşünə bilmir hələ dərindən,
İşdə gərək yardım ala birindən,
Bir ölkəni dolandıra şah gərək".

***

Düşünürdü Tanı şah da bunları,
Öz yeri var, öz yetəri hər şeyin.
"Ana" sözü ürəyini yeyirdi,
Öz yeri var, öz yetəri hər şeyin.

"Ana qanı tökmək ilə şah olmaq,
Öz anandan qılınc ilə yer almaq.
Ana adı üzərində ucalmaq,
Öz yeri var, öz yetəri hər şeyin.

Analığım məni yoldan çıxartdı,
Şah anamın al qanını axıtdı.
O, məni də öz içimdən dağıtdı,
Öz yeri var, öz yetəri hər şeyin.

Utanıram, utanıram hamıdan,
Heç kəs heç nə gözləməyir Tanıdan,
Mən bir yardım istəyirəm Tanrıdan,
Öz yeri var, öz yetəri hər şeyin".

***

Gizli-gizli ağlayırdı Tanı şah,
Göz yaşıyla ölən bir də dirilməz.
Anasını düşünərək sızlayır,
Göz yaşıyla ölən bir də dirilməz.

Sonevinə gecə gizli gedirdi,

Göz yaşında dəniz-dəniz itirdi.
Acı-acı ağı deyib ötürdü,
Ölən bir də göz yaşıyla dirilməz.

Başev tutdu Manay şahın ilini,
Doğmaları, qorxmaz Ağüz elini,
Bükük gördü Tanı şahın belini,
Ölən bir də göz yaşıyla dirilməz.

Sonrası gün Tanı itdi, yox oldu,
Dalısınca söz deyənlər çox oldu,
Mindiyarda bu yoxolma ağ oldu,
Ölən bir də göz yaşıyla dirilməz.

***

Çox gəzdilər, tapmadılar Tanını,
Adam yoxun yoxluğuna acımaz.
Başev dəydi bir-birinə yenidən,
Adam yoxun yoxluğuna acımaz.

Bir hələlik şah gəzdilər, kim ola,
El içində ağır ola, sayıla,
Mindiyara yeni bir şah qoyula,
Adam yoxun yoxluğuna acımaz.

Ağqurd Alpan, Tuncər, Günay, həm Bacar,
Tək Günayın əlindədir bu açar,
Həm yetmə* var, həm qadın var, həm qoca,
Adam yoxun yoxluğuna acımaz.

Günay dedi:-Mən sonranı görürəm,
Şah yerinə mən Tuncəri verirəm,
Bacım oğlu Tanıya da deyirəm,
Adam yolun yoxluğuna acımaz.

***

Ağüzeldən ağsaqqallar dedilər:
Yer üstündə hamı yer-yer dəyişir.
Ad verdilər, and verdilər şahlığa,
Yer üstündə hamı yer-yer dəyişir.

_____
***Cavan**

Tuncər adı hər bir yerə yayıldı,
Həm kürəkən, həm də ki, şah sayıldı,
Bunu bilib Qızbal-Maha bayıldı,
Yer üstündə hamı yer-yer dəyişir.

Tuncər qalxdı soy-kökünün yerinə,
Günayını aldı o, sol böyrünə,
Öyünərək Günay baxdı ərinə,
Yer üstündə hamı yer-yer dəyişir.

Bundan sındı, küsdü, getdi Ağüzel,
Bundan çox-çox sevindilər Bacargil,
Ağüzeldən uca-uca var Minel,
Yer üstündə hamı yer-yer dəyişir.

***

Tuncər şahın səslənçləri gurladı,
Hər yüzillik bir ad ilə diridir.
Buyuruğu hər ölkəni dolaşdı,
Hər yüzillik bir ad ilə diridir.

Mindiyarın hər bir qarınc torpağı,
Bu torpağın vecsiz qalan bucağı,

Qorunacaq göz-bəbəyi sayağı,
Hər yüzillik bir ad ilə diridir.

Üztutdudur əkin yeri, su başı,
Mal-qara da bunlar ilə yanaşı,
Güzgüləşsin hər ağacı, hər daşı,
Hər yüzillik bir ad ilə diridir.

Yazılaşsın oxu, söz, dil, düşüncə,
Nağıl, söyləncə, deyim, duyum, əyləncə,
Çalğı, mahnı, ağı, qoşma, görincə*,
Hər yüzillik bir ad ilə diridir.

***

Güzgüləşsin qızıl, gümüş, daş, dəmir,
Görüncədir birdillini var edən.
Toy-düyündür, oyun, mahnı, çal-oyna,
Görüncədir birdillini var edən.

***İncəsənət**

-Mən Tuncərəm, Mindiyarın şahbaşı,
Od-ocağın, tanrıların soydaşı,
Dillilərin, dilsizlərin qardaşı,
Görüncədir birdillini var edən.

Buzboğazla Qoşaboğaz bitişik,
Körfəz gedib Qobudüzə yetişib,
Mindiyarı birləşdirən dil işi,
Görüncədir birdillini var edən.

Mən Tuncərəm, Bacar oğlu Minelli,
Buyuruğum* verilibdir yüzillik.
Mindiyarın bir dili var,-Tur dili,
Görüncədir birdillini var edən.

***

Günay-Tuncər toyu yazda quruldu,
Hamılıqdır hər bir yerdə toyla yas,
Bacar gəldi, Qızçiçəklə Qarçiçək,
Hamılıqdır hər bir yerdə toyla yas.

Ölkələrdən qonaq gəlib qayıtdı,
Bu böyük toy Ağüzeli ovutdu,
Küsüşmələr Tuncər şahı ayıltdı,
Hamılıqdır hər bir yerdə toyla yas.

Toydan sonra ova çıxdı ərənlər,
Baş əydilər ona onu görənlər,
Ox atanlar, at səyirdib sürənlər,
Hamılıqdır hər bir yerdə toyla yas.

Sevgisinin sevincini tapalı,
Günay üç gün evdə qaldı qapalı,
El görüşə gəldi elli-obalı,
Hamılıqdır hər bir yerdə toyla yas.

***

Öyrənc, yoxsa göydən gələn buyuruq?
Hər öyrəncdə incəlik var, tutum var,
Eldə, yurdda hamı ona bağlıdır,
Hər öyrəncdə incəlik var, tutum var.

***Fərman**

Yoxsula da, zənginə də buyuruq,

Onda tanrı göstərişi duyuruq,
Özümüzdən pislikləri qovuruq,
Hər öyrəncdə incəlik var, tutum var.

Dilibirlər birləşirlər bu adla,
Yeribirlər birgə, qoşa qanadla,
Addımlayır öyrənc yurdla, elatla,
Hər öyrəncdə incəlik var, tutum var.

Hər bayramda öyrəncləri sayırıq,
Onu el-el, oba-oba yayırıq,
Sınaq kimi ortalığa qoyuruq,
Hər öyrəncdə incəlik var, tutum var.

***

Ağqurd Alpan istəyirdi Qızbalı,
Uzaq olsun sevgi qandan, qadadan.
Ana-bala arasına qan salar,
Uzaq olsun sevgi qandan, qadadan.

Qızbal hər gün əlbəyaxa ölümlə,
Düşüncəsi sarsılırdı deyimlə,
Bəzənirdi-düzənirdi geyimlə,
Uzaq olsun sevgi qandan, qadadan.

Yox olandan oğulluğu Tanı şah,
Az qalırdı dağa, daşa dırmaşa,
Acığını bildirirdi birbaşa,
Uzaq olsun sevgi qandan, qadadan.

Tuncər şahdan yaralıydı, acıqlı,
Olaylardan, olmuşlardan yanıqlı,
Təkcə sevgi qarşısında qılıqlı,
Uzaq olsun sevgi qandan, qadadan.

***

-Mən qoymaram Tuncər bizə şah olsun,
Şahın gərək bəlli ola soy-kökü,
Gedib tapıb gətirərəm Tanını,
Şahın gərək bəlli ola soy-kökü.

Ağqurd Alpan gərək bizə şah ola,
Öcümüzü Minellidən o ala,
Şahlıq gərək çatsın bu gün Qızbala,
Şahın gərək bəlli ola soy-kökü.

Özüm indi Darvidelə şaham mən,
Ölsəm belə tərpənmərəm yerimdən,
Böyük yardım istəyirəm ərimdən,
Şahın gərək bəlli ola soy-kökü.

Gedər-gəlməz edəcəyəm Tuncəri,
Şah olmağa yoxdur onun təpəri,
Bu şahla yox Mindiyarın dəyəri,
Şahın gərək bəlli ola soy-kökü.

***

Ağqurd Alpan dilə tutdu Qızbalı,
-Hər bir şeyə don geydirib pisləmə,
Tuncər şah da Turdan alıb soy-kökü,
Hər bir şeyə don geydirib pisləmə.

Minellilər min-minlərin min-mini,
İşdə-gücdə bircə ildir hər günü,
Tuncər gələr, yığar, açar düyünü,

Hər bir şeyə don geydirib pisləmə.

Daha səndən usanmışam, bunu bil,
Daha bizim sevişməmiz düz deyil,
Gəlib səndən öc alacaq Bacargil,
Hər bir şeyə don geydirib pisləmə.

-Mən də səndən usanmışam, qurd kişi,
-Usanıbsan daha burda nə işin?
-Gərək təkcə mən Tuncərə girişim,
Hər bir şeyə don geydirib pisləmə.

***

Günay bunu eşitcəyin qızışdı,
Öc almasın gərək kişi qadından.
Yaxşı olar mən Qızbalı öldürüm,
Öc almasın gərək kişi qadından.

Tuncər bildi, çox danladı Günayı,
Turqız bildi ağızlardan dolayı,
Dedi,-Mənəm o şındırın güc tayı,
Öc almasın gərək kişi qadından.

Turqız getdi beş gün yolu üç günə,
Alın təri hopdu atın tərinə,
Döndü qaba yırtıcının birinə,
Öc almasın gərək kişi qadından.

Gecə çatdı, orda-burda azaraq,
O, Qızbalı soruşaraq, busaraq,
Tapdı evi, güdükləndi susaraq,
Öc almasın gərək kişi qadından.

***

Turqız dama, ordan evə dırmaşır,
Örtük altda düyünçələr düyünlü.
Ərlə arvad yatışırdı, sarmaşıb,
Örtük altda düyünçələr düyünlü.

Kəsir qılınc bir vurumda cüt başı,
Dığırlanır yerdə başlar yanaşı,
Hər ikisi qan selində calaşır,
Örtük altda düyünçələr düyünlü.

Əkbitənin Başevinin qabağı...
Kəsik başlar şahın qanlı qonağı,
Kim kəsibdir başı qancıl sayağı?
Örtük altda düyünçələr düyünlü.

Biri Qızbal, o birisi tanınmır,
Üz-gözündən bəllənməyir, anınmır,
Ağqurd Alpan deyil, kimdir qaynımız?
Örtük altda düyünçələr düyünlü.

***

Ağqurd Alpan gəlib çatdı Başevə,
Gözlənilməz işə göz də inanmaz.
Tanımadı o kişinin başını,
Gözlənilməz işə göz də inanmaz.

Sonra bildi Qızbal onu atıbdır,
Gedib özgə birisilə yatıbdır,

Bu kişini o kişiyə satıbdır,
Gözlənilməz işə göz də inanmaz.

Acığından dili, gözü tutuldu,
Qara, qalın qaşlar bərk-bərk çatıldı,
Sevgisinə sanki ağı qatıldı,
Gözlənilməz işə göz də inanmaz.

-Demək, məni aldadırmış bu pozğun,
Mən onunçun leş imişəm, o, quzğun,
Yaxşı ötdü üstümüzdən bu çovğun,
Gözlənilməz işə göz də inanmaz.

***

Hamı dedi, çətin buna inanaq,
Hər olayın üç üzü var, beş üzü.
Ağqurd Alpan özü kəsib başları,
Hər olayın üç üzü var, beş üzü.

And-amana inanmadı çoxları,
Qırılmışdı çox-çox inam bağları,
Quruyurdu ürəyinin zoğları,
Hər olayın üç üzü var, beş üzü.

Aldanmışdı Darvidelin qızına,
Baxmamışdı qarasına, bozuna,
Vurulmuşdu onun dadlı duzuna,
Hər olayın üç üzü var, beş üzü.

Bərklər udur, kövrəklərsə uduzur,
Özü gərək öldürəydi quduzu,
Boş başına endirəydi toppuzu,
Hər olayın üç üzü var, beş üzü.

***

Tuncər dedi:-Ağqurd Alpan, atamsan,
Şahlıq ata-balanı da ayırır,
Sən Xançuya yerinc getsən yaxşıdır,
Şahlıq ata-balanı da ayırır.

Mən burada, sən orada buyuran,
Qancılları öz qanıyla doyuran,
Hər bir işdə tükü tükdən ayıran,
Şahlıq ata-balanı da ayırır.

Get, vurulma daha pozğun gözələ,
Yol vermə ki, səndən pislik sezilə,
Çinellinin gərək başı əzilə,
Şahlıq ata-balanı da ayırır.

Ağqurd Alpan bu sözləri bəyəndi,
Ürəkləri birgə vurdu, döyündü,
Yerinc olmaq ad-sanıyla öyündü,
Şahlıq ata-balanı da ayırır.

Üztut söyləncі

Tuncər getdi Qobuyerə üztuta.*
Yalvaranda yalvarasan tanrıya.
Odər ata qarşıladı Tuncəri,
Yalvaranda yalvarasan tanrıya.

Dedi:-Sənsən böyük Gücər soy-kökü,
İşdayaqdır, Üstüağdır kötüyün,
Oxbatmazdır çiyindəki örtüyün,
Yalvaranda yalvarasan tanrıya.

Tuncər dedi:-Odər ata Yesnədir,**
Bu üztutum suya, oda, günədir,
İnanışım tək ocağa, sənədir,
Yalvaranda yalvarasan tanrıya.

Odər dedi:-Manay qanı qanında,
Mindiyarın al günəşi alnında,
Xançudasan, Buzboğazda, Aranda,
Yalvaranda yalvarasan tanrıya.

***

Ocaq üstə qoşa atlar kəsildi,
Hər kəsinin uçur göyə içqatı.***
Qart öküzlər, kök qoyunlar kəsildi,
Hər kəsinin uçur göyə içqatı.

_____
* ***Sitayiş***
** ***Mifik ad***
*** ***Ruh***

Bağışlandı xalça, daş-qaş ocağa,
Ordakılar baş əydilər qonağa,
Dilli, dilsiz, hamı durdu ayağa,
Hər kəsinin göyə uçur içqatı.

Üztut ilə yalvarışlar* oxundu,
Tuncər, Günay tanrılara sığındı,
Sevinərək günəş güldü, uğundu,
Hər kəsinin uçur göyə içqatı.

Gəlib Günay əl qaldırdı göylərə,
Tanrım, güc ver, yenilməzlik Tuncərə,
Kəsi olum-dedi-sənə yüz kərə,
Hər kəsinin uçur göyə içqatı.

***

Qobuyerdən əsən yellər qoxulu,
Yerdən alır gül duyumlu iyini,
Gülün şehi gəlir Kürdən, Arazdan,
Yerdən alır gül duyumlu iyini.

Yüngül külək meşələri darayır,
Göy dənizdə qaya, dalğa harayı,
Suya çırpır ağ döşünü qağayı,
Yerdən alır gül duyumlu iyini.

Zirvələrin ağ qardandır balıncı,
Ətəklərin meşəsindən yapıncı,
Şiş qayalar iti-iti qılıncı,
Yerdən alır gül duyumlu iyini.

Ot saralıb, meşələrsə gömgöydür,
Mal-qaraya yaylaq yeydir, dağ yeydir,
Ocaq üstü bu gün səsdir, hay-küydür,
Yerdən alır gül duyumlu iyini.

***

Qopuz, dınqır, qoşar dilə gəldilər,
Altqat, ** Üstqat*** çalğılarla birləşir,
El, ocaqla bir-birinə bağlanır,
Altqat, Üstqat çalğılarla birləşir.

_____
* ***Dua***
** ***O dünya***
*** ***Bu dünya***

Ahur-məzda tanrıların tanrısı,
O günəşdir, Alt, Üst qatın yarısı,

Üzündədir od-ocağın sarısı,
Altqat, Üstqat çalğılarla birləşir.

Odur suyun, odun, otun yiyəsi,
Odur iti inamların tiyəsi,
Odur duru içkimizin meynəsi,
Altqat, Üstqat çalğılarla birləşir.

Tanrı, bizə güc ver, basaq yamanı,
Aramızdan qovaq qanlı yalanı,
Otlar yanır, ondan sular bulanır,
Altqat, Üstqat çalğılarla birləşir.

***

-Mən qoşaram, el-obanın sözçüsü,
Dınqır ürək oxşarında yaranıb.
Mən elimin oxşarında qoşaram,
Dınqır ürək oxşarında yaranıb.

Mindiyardır dınqırımın telləri,
Dinləyicim bu ölkənin elləri,
Hər mahnımı göyə tutar çöllərim,
Dınqır ürək oxşarında yaranıb.

-Tuncər şaha basırqanlıq yaraşır,
Uca olsun dağlar kimi dağ başı,
Çinar olsun, biz də ona sarmaşıq,
Dınqır ürək oxşarında yaranıb.

Günayı da özü kimi döyüşkən,
Görməyibdir Ağüz belə kürəkən,
Tuncər qaplan, qancıllarsa pişikçə,
Dınqır ürək oxşarında yaranıb.

Ağüzel söyləncі

Tanı şahı tapmadılar,
Özü itən tapılarmı?
Hamı onu acıladı,
Özü itən tapılarmı?

Nə adı var, nə də yeri,
Nə ölüdür, nə də diri,
Tanrılardan min il bəri
Özü itən tapılarmı?

Günay dedi:-Mən çaparam,
Harda olsa mən taparam,
Bacım oğlu mənim yaram,
Özü itən tapılarmı?

Tuncər dedi:-Gələn kimi,
Ona verrəm şah yerimi,
O, ölümü, o, dirimi,
Özü itən tapılarmı?

***

Bu axtarış çox çəkmədi,
Var hamıda unutqanlıq,
Əski olay unuduldu,
Var hamıda unutqanlıq.

Ağüzelin önərləri
Pozub əski dəyərləri,
Toplumları, gənc ərləri,

Var hamıda unutqanlıq.

-Şahlar bizdən olmalıdır,
Onu Günay almalıdır,
Tuncər yanda qalmalıdır,
Var hamıda unutqanlıq.

Günay bundan çox tutuldu,
Qara qaşlar bərk çatıldı,
Oxla birgə yay dartıldı,
Var hamıda unutqanlıq.

***

Ortalığa düyün düşdü,
Əski-para unuduldu.
Ağüzeli pislədilər,
Əski-para unuduldu.

Kim getdisə, qaytardılar,
"Yox" sözünü artırdılar,
Günay getdi, qurtardılar,
Əski-para unuduldu.

Günay dedi lap ürəkdən,
-Biz bir şahıq, ikilikdə,
İki sümük bir biləkdə,
Əski-para unuduldu.

Deyirsiniz mən şah olum,
Ya da itən bacım oğlu,
Hər ikimiz Ağüzelli,
Əski-para unuduldu.

***

Ağüzelli unutmadı,
Unutmayan qancıl olur.
Unudanlar üzdən yaşlı,
Unutmayan qancıl olur.

Tanı şahı axtardılar
Ölkə-ölkə, diyar-diyar,
Hansı eldə, yurdda olar,
Unutmayan qancıl olur.

Hər bir yanda at yorturdu,
Şah şahlığa söz atırdı,
Bu yuxuyla o yatırdı,
Unutmayan qancıl olur.

Tuncər baxıb dinməyirdi,
Şahlığından dönməyirdi,
Gizli yanıb sönməyirdi,
Unutmayan qancıl olur.

***

Tuncər dedi Günay qıza,
Çətin işi qıza tapşır.
Turqız gedib yerinc olsun,
Çətin işi qıza tapşır.

Turqız getsin Darvidelə,
Yerinc olsun elə-belə,
O, hamını tutsun dilə,

Çətin işi qıza tapşır.

Gəldi, getdi dilli, yelli,
Arielli, Darvidelli.
Gözlərindən sözü bəlli,
Çətin işi qıza tapşır.

***

Turqız gördü ellər acdır,
Ac adama söz də çatmır.
Öyüd verdi, ürək verdi,
Ac adama söz də çatmır.

Çıxıb bir gün yeri öpdü,
Şum elədi, buğda səpdi,
Baxanların gözü sərpdi,
Ac adama söz də çatmır.

Hamı gəldi, qurşaq beldə,
Mal-qarayla, kətmən əldə,
Bolluq olsun qoy bu eldə,
Ac adama söz də çatmır.

Payladılar kimdə nə var,
Quru qurut, quru otlar,
İşıqlandı qırış qatlar,
Ac adama söz də çatmır.

***

Turqız dedi:-Mən yerincəm,
İş bacarsaq, iş öyrənsək,
Hər birimiz on işçiyik,
İş bacarsaq, iş öyrənsək.

Əl işləyər, baş düşünər,
Al torpağı, çək döşünə.
Baş qoyaram hər işinə,
İş bacarsaq, iş öyrənsək.

Torpaq elin anasıdır,
Bulud onun cunasıdır,
İşləməyən yanasıdır,
İş bacarsaq, iş öyrənsək.

Arielim, Darvidelim,
Sizin üçün özüm ölüm,
Məni ölməz diri bilin,
İş bacarsaq, iş öyrənsək.

***

Bu il taxıl bol-bol oldu,
İşlə, qovla qıtlığı sən.
El güvəndi yerincinə,
İşlə, qovla qıtlığı sən.

Dəmyə taxıl dadlı olur,
Sovrulanda tez sovrulur,
Dəyirmanda tez ovulur,
İşlə, qovla qıtlığı sən.

Elin gözü doydu undan,
Mal-qaradan, həm qoyundan,
Çıxdı qıtlıq oyunundan,
İşlə, qovla qıtlığı sən.

Turqız qaldı el yerinci,
İki elin qız sevinci.
Turqız oldu gözəl inci,
İşlə, qovla qıtlığı sən.

***

O il taxıl bol biçildi,
Taxıl olsa dinclik olur,
Başevə də göndərildi,
Taxıl olsa dinclik olur.

İki elin bol çörəyi,
Turqız onun ağbirçəyi,
Turqız oldu Tur çiçəyi,
Taxıl olsa dinclik olur.

Turqıza da söz qoşdular,
Mahnı deyib yarışdılar,
Bir-birinə qarışdılar,
Taxıl olsa bolluq olur.

Gənc yerinci oxşadılar,
Minelləşib yaşadılar,
Acıqları boşladılar,
Taxıl olsa bolluq olur.

***

Turqız on il yerinc oldu,
Qızın yeri göz üstədir.
Bu el döndü Turqız oldu,
Qızın yeri göz üstədir.

Dəyişildi ellər artıq,
Kimlik ilə haralılıq.
Həm o yanlıq, həm bu yanlıq,
Qızın yeri göz üstədir.

On min ilin Darvideli
Dönüb oldu Turqız elli,
İşlək başı, işlək əli,
Qızın yeri göz üstədir.

Turqız deyib bəslədilər,
Onu yerinc səslədilər,
Ayrılığı pislədilər,
Qızın yeri göz üstədir.

***

Turqız gəldi Əkbitənə,
Basar ərklə danışandır.
Dedi, elin yerinciyəm,
Basar ərklə danışandır.

-Mən gedəndə el ac, susuz,
Çörək baha, adam ucuz,
Dağılmışdı yurd, el, ulus,
Basar ərklə danışandır.

İndi birdir elin yolu,
Turqız olub Minel qolu,
Sevinərəm ürək dolu,
Basar ərklə danışandır.

Verin mənə bir göstəriş,
Mənim olsun hər çətin iş,
Qoy çoxalsın gəliş-gediş,
Basar ərklə danışandır.

***

Hamı ona "sağ ol" dedi,
Sağ ol balla qarışıqdır.
"Vardır qızın bacarığı",
Sağ ol balla qarışıqdır.

Dedilər ki, yeniyetmə,
Başevdə qal, daha getmə,
Özgə qana qan yeritmə,
Sağ ol balla qarışıqdır.

Tuncər, Günay xosunlaşdı,
Turqız baxdı, solğunlaşdı,
Şaha qarşı çılğınlaşdı,
Sağ ol balla qarışıqdır.

-Tuncər, burda qalsa bu gül,
Gözəlləşər, artar il-il,
Saxlanması doğru deyil,
Sağ ol balla qarışıqdır.

***

Turqız döndü Turqız yerə,
Hamı dağdır öz yerində.
Qarşıladı onu ellər,
Hamı dağdır öz yerində.

And içdilər qabağında,
Kölə olaq ayağında,
Yaş parladı yanağında,
Hamı dağdır öz yerində.

O bilmədi nə eləsin,
Bu ellərə nə söyləsin,
Minel qızı iş köləsi,
Hamı dağdır öz yerində.

Qız and içdi, sizinəm mən,
Dönməm də dediyimdən,
Kövrəkləşdi Turqız hərdən,
Hamı dağdır öz yerində.

***

Tuncər, Günay, Turqız, Bacar bir oldu,
Birləşənə xırdaçılıq yaraşmaz.
Ağqurd Alpan bu birlikdə təkləndi,
Birləşənə xırdaçılıq yaraşmaz.

Ağüzlülər ara-sıra əl atdı,
Orda, burda dava-dalaş yaratdı,
Bu birliyin çevrəsini daraltdı,
Birləşənə xırdaçılıq yaraşmaz.

Manay oldu Ağüzelin başrağı,
Gözəl Günay bu başrağın dayağı,
Manayçılar qaldırdılar yarağı,
Birləşənə xırdaçılıq yaraşmaz.

Biz bu gündən ayrılırıq Başevdən,
Şah olmayaq Əkbitəndə biz nədən?

Qoy Tuncərlər əl çəksinlər bu yerdən,
Birləşənə xırdaçılıq yaraşmaz.
***
Ağüzelin ağsaqqalı Qıvraqər,
Barışdıran olsun gərək ağsaqqal,
O bağladı qapıları, yolları,
Barışdıran olsun gərək ağsaqqal.

O göndərdi İtigözü qonşuya,
Yardım etsin bir iş çıxsa qarşıya,
İlk göstəriş verdi toplumbaşıya,
Barışdıran olsun gərək ağsaqqal.

-Qış zumarı, yay taxılı yığ-dedi,
Əkbitəndən gələn yolu tıx-dedi,
Gələnlərin qarşısına çıx-dedi,
Barışdıran olsun gərək ağsaqqal.

Qoyma kimsə Başev ilə barışsın,
Gəlib onlar vergi-mergi soruşsun,
Bir də, bir də bizim işə qarışsın,
Barışdıran olsun gərək ağsaqqal.
***
Soraq tutdu qoşa qafa qonşular,
Ayrılıqdan ölkələr də qan ağlar.
Ağüzelin ayrılmağı düz oldu,
Ayrılıqdan ölkələr də qan ağlar.

İtigözün sapsarıydı yanağı,
Düz ortadan partdağ idi dodağı,
Yalan idi ən kəsici yarağı,
Ayrılıqdan ölkələr də qan ağlar.

Qıvraqərin sağ əliydi yalanda,
Hələ ondan güclü idi dolanda,
Yırtıcıydı birindən öc alanda,
Ayrılıqdan ölkələr də qan ağlar.

İtigözün, Qıvraqərin birliyi,
Ağüzeldə sarsıtmışdı dirriyi,
Daşlaşmışdı ikisinin sərtliyi,
Ayrılıqdan ölkələr də qan ağlar.
***
Ağqurd Alpan yola düşdü Ağüzə,
Vuruşmasın gərək yaxın doğmalar.
Bir gədikdə Ağüz çıxdı yoluna,
Vuruşmasın gərək yaxın doğmalar.

-Günay gəlsin-dedi ona İtigöz,
Şahlıq etsin Mindiyarda bir Ağüz,
Manay şahın şah yerini tutaq biz,
Vuruşmasın gərək yaxın doğmalar.

Ağqurd Alpan ona üz-göz bozartdı,
Gur səsini ona qarşı ucaltdı,
Söyüş verdi, İtigözü alçaltdı,
Vuruşmasın gərək yaxın doğmalar.

-Alçaq kişi, deyən yuxu görürsən,
Şahlar ilə sən döyüşə girirsən,

Yol kəsməklə kimə acıq verirsən,
Vuruşmasın gərək yaxın doğmalar.

***

Bizuc atdı qonağına İtigöz,
Qancıl üstə getmək olmaz boş əllə,
Ağqurd Alpan yaralanıb yıxıldı,
Qancıl üstə getmək olmaz boş əllə.

Qoymadılar bir də dura, dikələ,
Qara yerə yüz-yüz ölü əkilə,
Qılınc qalxa, bir damcı qan tökülə,
Qancıl üstə getmək olmaz boş əllə.

Ağüzelli irəliyə yürüdü,
Öz yerini Tuncər şahdan qorudu,
Gələnləri tutub iplə sarıdı,
Qancıl üstə getmək olmaz boş əllə.

Bu olaylar Tuncər şahı kövrəltdi,
O, Günaya gözlərini bərəltdi,
Ağüzelə inamları seyrəltdi,
Qancıl üstə getmək olmaz boş əllə.

***

Günay dedi:-Mən gedirəm oraya,
Göz yenə də gördüyündən utanar.
Ağüzelə mən bir köynək yaxınam,
Göz yenə də gördüyündən utanar.

Tuncər dedi:-Mən də sənlə yoldaşam,
Çapaq ora hər ikimiz bir, qoşa,
Mən ölərsəm, qız qardaşım, sən yaşa,
Göz yenə də gördüyündən utanar.

Günay dedi:-Şah, yerində otur sən,
Mən yaxınam Ağüzelə ərimdən,
Toy tutaram İtigözə yerində,
Göz yenə də gördüyündən utanar.

Günay mindi Gümüşatı, səyirtdi,
Bu igidlik görənləri kiritdi,
Ağüzelin acığını əritdi,
Göz yenə də gördüyündən utanar.

***

Toy çalındı eldə üç gün, üç gecə,
Doğma elə doğma gəlsə sevincdir,
Günay şah tək qarşılandı yerində,
Doğma elə doğma gəlsə sevincdir.

Ağsaqqallar yerincevə yığıldı,
Günay onlar qabağında sıxıldı,
Öclə acıq dalğaları dağıldı,
Doğma elə doğma gəlsə sevincdir.

Dedilər ki, otur şahlıq yerində,
Şah olmağa sən uyğunsan ərindən,
Ağüzelin kökləri var dərində,
Doğma elə doğma gəlsə sevincdir.

Dedilər ki, tanrı elə buyurub,
Hər adamın öz yerini ayırıb,
Birini şah, birini qurd qayırıb,
Doğma elə doğma gəlsə sevincdir.

***

Günay dedi:-Mən də şaham Tuncərə,
Hər bir işdə ortaq olur ər-arvad,
Gücər, Bacar, Turər, Baxdır, soy-kökü,
Hər bir işdə ortaq olur ər-arvad.

"Yox" söylədi İtigözlə Qıvraqər,
-Manayçıdır, Günayçıdır Ağüzlər,
Şahlıq sənə çatmalıdır-dedilər,
Hər bir işdə ortaq olur ər-arvad.

-Ərim Tuncər sizə məndən yaxındır,
Ağızbüzmə sözlər ona yaxmadır.
Mənə qarşı bunlar sıxma-boğmadır,
Hər bir işdə ortaq olur ər-arvad.

Ağqurd Alpan dustaqdadır, buraxın,
Qaytarılsın onun atı, yarağı,
Belə tutub damlamazlar qonağı,
Hər bir işdə ortaq olur ər-arvad.

***

İtigözün qanla doldu gözləri,
-Güvənc dağlar, sənə də qar yağarmış.
Biz də sənə arxalanıb durmuşuq,
Güvənc dağlar, sənə də qar yağarmış.

Onda səni buraxmarıq geriyə,
Başevdən də şahı-mahı bəriyə,
Gərək şahlar Ağüzeldən törəyə,
Güvənc dağlar, sənə də qar yağarmış.

Onda durub biz Tanını gözlərik,
Başev gərək şahlaşdıra bizləri,
Ya da bizdən əl çəkələr özləri,
Güvənc dağlar, sənə də qar yağarmış.

-Onda gərək mən qayıdam indicə,
-Yox, qayıtma, qal, danışaq bu gecə,
-Mən gəlmərəm daha bura ölüncə,
Güvənc dağlar, sənə də qar yağarmış.

***

Günay qaldı Ağüzeldə bir gecə,
Tanış evlər, tanış üzlər ulusdur.
Qardaş, bacı, ata, ana sevimli,
Tanış evlər, tanış üzlər ulusdur.

Uşaqlığı gəlib keçdi başından,
On il qabaq on dörd, on beş yaşında,
Ağüzelin gəzdi dağı-daşında,
Tanış evlər, tanış üzlər ulusdur.

Bulaq başı, çay qırağı gəzinti,
Təkliyindən gələn ağrı, üzüntü,
Ürəyinə lapdan dolan isinti,
Tanış üzlər, tanış evlər ulusdur.

Düşünürdü çayqırağı yarğanı,
Ətəkləri düzə enən ormanı,
Dağa, düzə paltar biçən dumanı,

Tanış evlər, tanış üzlər ulusdur.

Günayla Tanı şahın
görüş söyləncisi

Gün çıxanda oğurlandı Günay da,
Biclik ilə yox edirlər güclünü.
Bağladılar, dam-dustağa saldılar,
Biclik ilə yox edirlər güclünü.

Günay gördü Tanı şahı burada,
O gənci də tutubmuşlar arada,
Dedi:-Tanı, sən bu yerdə haradan?
Biclik ilə yox edirlər güclünü.

-Bunlar məni Qobuyerdə tutdular,
Gətirdilər dustaqlığa atdılar,
Çox o yana, çox bu yana dartdılar,
Biclik ilə yox edirlər güclünü.

Dedilər ki, şahlıq sənə çatacaq,
Sən şah olsan el sevincə batacaq.
Anan Manay yerdə dinc-dinc yatacaq,
Biclik ilə yox edirlər güclünü.

***

Mən şah olmaq istəmirəm doğrusu,
Şahlıqdandır yurda, elə nə olsa.
Oturmaram mən anamın yerində,
Şahlıqdandır yurda, elə nə olsa.

Alın yazım mənim belə yazılıb,
Bu yazıdan asılıyam, asılı,
Mənim könlüm tanrılara qısılıb,
Şahlıqdandır yurda, elə nə olsa.

-Bax, mənim də könlüm buna uymayır,
Tuncəri də bunlar başçı saymayır.
Şah sözündən Ağüzelli doymayır,
Şahlıqdandır yurda, elə nə olsa.

-Bu şahlığa elə Tuncər yaxşıdır,
Atası da Uğurelə başçıdır.
Həm də özü yamanlığa qarşıdır,
Şahlıqdandır yurda, elə nə olsa.

***

Neçə dustaq bu sözləri eşitdi,
Söz güclüdür iti-iti qılıncdan.
Dedilər ki, biz döyüşçü sizlərə,
Söz güclüdür iti-iti qılıncdan.

On idilər, istəkləri bir oldu,
Qaçmaq üçün gizli bir yol quruldu,
Neçə günə daş hörmələr yarıldı,
Söz güclüdür iti-iti qılıncdan.

Gecə ikən onlar çıxdı dustaqdan,
Yönəldilər Əkbitənə çaylaqdan,
Yan keçdilər kənddən, yurddan, ovlaqdan,
Söz güclüdür iti-iti qılıncdan.

On idilər, yolu on gün ölçdülər,
Ordan bura, burdan ora köçdülər,
Su yerinə qorxu-ürkü içdilər,
Söz güclüdür iti-iti qılıncdan.

***

Onçulara Tanı oldu onbaşı,
Şahdan yeydir öz yerində onbaşı,
Tuncər bildi, hamıdan çox sevindi,
Şahdan yeydir öz yerində onbaşı.

Tanı dedi, yaraq verin, at verin,
Onçuların dağ gücünü siz görün,
Mən düz yerə çevirərəm o yeri,
Şahdan yeydir öz yerində onbaşı.

Ağqurd Alpan gərək çıxa dustaqdan,
O, yarpaqdır, sanki düşüb budaqdan,
Doğru yolda biz düşmərik ayaqdan,
Şahdan yeydir öz yerində onbaşı.

Yola düşüb o gün getdi onçular,
Onbaşı baş, yerdə qalan yançılar,
Gözlərindən öclə acıq damcılar,
Şahdan yeydir öz yerində onbaşı.

***

Ağüzeldə dustaqlıqlar dağıldı,
Adam gərək açıq-saçıq yaşaya,
Ağqurd Alpan qucaqladı Tanını,
Adam gərək açıq-saçıq yaşaya.

Birləşdilər, dağ oldular laxlara,
Yayıldılar yamaclara, dağlara,
Ley oldular qudurqanmış toxlara,
Adam gərək açıq-saçıq yaşaya.

Tanı durdu İtigözlə üz-üzə,
Vuruşdular Ağüzellə göz-gözə,
Torpaq doydu qanla, çıxdı qan dizə,
Adam gərək açıq-saçıq yaşaya.

Tanı dedi:-Anam məni şah qoyub,
Addımbaşı şah deməkdən dil doyub,
İndi məni onbaşı tək el sayır,
Adam gərək açıq-saçıq yaşaya.

***

Ağqurd Alpan vurdu, aşdı İtigöz,
Bir dinclikdir tez torpağa qovuşmaq.
Qalxdı yerdən, bir də vurdu qılıncla,
Bir dinclikdir tez torpağa qovuşmaq.

Tanı dedi:-Haradadır Qıvraqər?
-Mən burdayam, Manay oğlu, yola gəl.
-Ay ağsaqqal, qalın qafa, küt təpər,
Bir dinclikdir tez torpağa qovuşmaq.

Tanı onu bizucuna keçirtdi,
Bir vurumla sonevinə köçürtdü,
Qalanlara dişlərini qıcırtdı,
Bir dinclikdir tez torpağa qovuşmaq.

Yarağını qoyub qaçdı qalanlar,
Şah yerinə tamarzı da olanlar,
Bitdi bunca qarışıqlıq salanlar,
Bir dinclikdir tez torpağa qovuşmaq.

***

Yeniyetmə yaş içində şah olmaq,
Yöndəmsiz şah elə gülünc görünər.
Mən anamı bilməyərək öldürdüm,
Yöndəmsiz şah elə gülünc görünər.

Bir ölkəni öz dalınca aparmaq,
Şah adını şişirdərək qabartmaq,
Gündə yeni olay-molay yaratmaq,
Yöndəmsiz şah elə gülünc görünər.

Odur mənim şah olmağım düz deyil,
Şah olmağa burda başçı az deyil,
Şah böyükdür, tək vurğulu söz deyil,
Yöndəmsiz şah elə gülünc görünər.

Mən gedirəm, bərkiyərəm döyüşdə,
Bilər ollam hər savaşda, hər işdə,
Şah olasan gərək böyük döyüşdə,
Yöndəmsiz şah elə gülünc görünər.

***

Qoşabaşlar Ağüzelə soxuldu,
Tək budağı öz içindən qurd yeyər.
Çıxdı qancıl qabağına onçular,
Tək budağı öz içindən qurd yeyər.

Üzləşdilər onlar hündür gədikdə,
Qoşabaşlar üç dağınıq bölükdə,
Onçularsa bir sırada, birlikdə,
Tək budağı öz içindən qurd yeyər.

Tanı çıxdı irəliyə qorxmadan,
Baş qoşabaş gövdəsinə baxmadan,
Ürəyini sarsıtmadan, sıxmadan,
Tək budağı öz içindən qurd yeyər.

Baş qoşabaş at səyirtdi arada,
Gəlib yenə durdu qabaq sırada,
O deyindi yersiz qara-quradan,
Tək budağı öz içindən qurd yeyər.

***

Ancaq Tanı gözləmədi döyüşü,
Üstünlüyü yelə verər gözləmək.
Çapdı onun üzərinə birbaşa,
Üstünlüyü yelə verər gözləmək.

Bizuc sökdü qoşabaşın böyrünü,
Düz kəsəndir hər bir yerdə əyrini.
O göstərdi acıqana yerini,
Üstünlüyü yelə verər gözləmək.

-Sənin yaşın azdır, durma duruşa,
Ər gərəkdir bu vuruşda duruşa,
Durma burda, böyük-kiçik qarışar,
Üstünlüyü yelə verər gözləmək.

Bunda bizuc, onda qılınc parladı,

Döyüş-vuruş səsləncləri gurladı,
İkisi də atlarını fırladı,
Üstünlüyü yelə verər gözləmək.

***

-Sən ananı öldürmüsən, Tanı şah,
Ölən ana tanrılaşıb qayıdır.
İkinizi öldürməyə gəlmişəm,
Ölən ana tanrılaşıb qayıdır.

-Baş qoşabaş, neçə kərə, bil ki sən,
Manay şahın üzərinə gəlmisən,
Sən üç kərə Mindiyarda ölmüsən,
Ölən ana tanrılaşıb qayıdır.

Dördüncü yol – ölmək – sona yetməkdir,
Yer üzündən sağollaşıb getməkdir,
Bu torpaqla öz üstünü örtməkdir,
Ölən ana tanrılaşıb qayıdır.

Mənim anam şahdan uca qadındır,
Ölüb, indi mənə daha yaxındır,
Hər vuruşum ona yeni çatımdır,
Ölən ana tanrılaşıb qayıdır.

***

-Mən vuruşa atılmışam sənlə,
Döyüşlərdə böyük-kiçik olmayır,
Biz onçunun qatdanmayır dizləri,
Döyüşlərdə böyük-kiçik olmayır.

Susaq daha, qoy qılınclar danışsın,
Qoy tanrılar onu məndən soruşsun,
Gücüm tanrı anam ilə qarışsın,
Döyüşlərdə böyük-kiçik olmayır.

Qılınc, bizuc toqquşaraq sıyrıldı,
Neçə yaraq düz ortadan qırıldı,
Qancıl susdu, sanki bağrı yarıldı,
Döyüşlərdə böyük-kiçik olmayır.

Toppuz dəydi, qalxan batdı, əzildi,
Səsdən-küydən sısqa ürək üzüldü,
Baş qoşabaş qorxdu, ağzı büzüldü,
Döyüşlərdə böyük, kiçik olmayır.

***

Ağqurd Alpan gözləmədi sonluğu,
Güclü odur süpürləyə güclünü.
Ulartıyla qurdlarını səslədi,
Güclü odur süpürlüyə güclünü.

Baş qoşabaş boğmaladı Tanını,
Ağqurd Alpan aldı onun yanını,
Nişan aldı iti oxla alnını,
Güclü odur süpürləyə güclünü.

Gəlib qurdlar gədik üstə uladı,
Hər bir yana qorxu-ürkü qaladı,
Baş qoşabaş toplumunu hayladı,
Güclü odur süpürləyə güclünü.

Qurdlar kəsdi qaçanların yolunu,
Çəngələdi atlarının yalını,
Parçaladı sağrısını, belini,
Güclü odur süpürləyə güclünü.

***

Tanı dedi:-Ağqurd Alpan sağ olsun,
Qurdun gücü tanrılarla bir olar.
İndi bildim qurdun gücü nə imiş,
Qurdun gücü tanrılarla bir olar.

Alpan dedi:-Qurdlar bizə doğmadır,
Onlar atan Üstüağdan qalmadır.
Nənən Mindon döşlərindən olmadır,
Qurdun gücü tanrılarla bir olar.

-Mən çağırsam, onlar gələr görəsən?
-Şah da olsan az yaşlısan hələ sən,
Onlar səndən küsüb, bunu biləsən,
Qurdun gücü tanrılarla bir olar.

Sən ananı öldürmüsən, Tanı, bil,
Qurdlar qancıl adamlarla tuş deyil,
İgidlik et, onlar içrə sən sevil,
Qurdun gücü tanrılarla bir olar.

***

Mən də on il qurd olmuşam sürüdə,
Qurd qorxaqla sısqaların sonudur.
Yaxın düşmür o, sağlama, güclüyə,
Qurd qorxaqla sısqaların sonudur.

Üstüağın süd qardaşı Ağqurddu,
Çox qancılı, acıqanı o yırtdı,
Çox gövdəli yastıbaşı bəyirtdi,
Qurd qorxaqla sısqaların sonudur.

Anan səni bağışlasa, ey Tanı,
Sən qalmazsan qurda daha yabanı,
Atacaqsan ağrı-acı, qadanı,
Qurd qorxaqla sısqaların sonudur.

Onlar soydur Minellinin kökünə,
Kölə olub şahlarının ərkinə,
Ağqurd alıb Üstüağı tərkinə,
Qurd qorxaqla sısqaların sonudur.

Turqız söyləncі

Tanı susub anasını düşündü,
Ana ölər, qan tökəni bağışlar.
İnnən belə kölə ollam anaya,
Ana ölər, qan tökəni bağışlar.

"Qızbal məni aldadaraq alçaltdı,
İstəyinə nə yetişdi, nə çatdı,
Şah anamı öldürməklə ucaltdı",
Ana ölər, qan tökəni bağışlar.

“Manay ana, gəl bağışla sən məni,
Bir il keçir sən öləndən hər günüm,

Çağırıram yazıq ana, mən səni,"
Ana ölər, qan tökəni bağışlar.

Tanrı mənə əltut olsun azcana,
El yolunda dönüm qurda, qaplana,
Anam doğan gözüqıpıq oğlana,
Ana ölər, qan tökəni bağışlar.

***

Axşamüstü ulartılar çəkildi,
Basılanda basıq susar, danışmaz.
Qurd sürüsü döndü yenə yerinə,
Basılanda basıq susar, danışmaz.

Yol aldılar Qobuyerə onçular,
At belində şaqqıldadı qamçılar,
Döşdə-başda puçurlandı damcılar,
Basılanda basıq susar, danışmaz.

Bir göl üstə dayandılar atlılar,
Bir gecədə on gecəlik yatdılar,
Su qırağı sərinliyə batdılar,
Basılanda basıq susar, danışmaz.

Ancaq bir səs onçuları oyatdı,
-Siz kimsiniz, kimlərdəndir on atlı?
Bura yeni Turelləşən elatdı,
Basılanda basıq susar, danışmaz.

***

Tanı dedi:--Sən nəçisən, gözəl qız?
Tanışlıqda hamı deyər adını,
-Mən bu elin yerinciyəm, Turqızam,
Tanışlıqda hamı deyər adını.

-Nə yaxşı ki, biz görüşdük bu yerdə,
Elə səni düşünürdüm mən hərdən,
İti əldən, düşüncədən, təpərdən,
Tanışlıqda hamı deyər adını.

-Mən Tanıyam, bu torpaqda böyüdüm,
Qana saldı məni Qızbal öyüdü,
Gör ki, sonda o qan qusdu, qan yedi,
Tanışlıqda hamı deyər adını.

-Eşitmişəm sən də bir gənc ərənsən,
Gələcəyi sən bu gündən görənsən,
Nəyin varsa öz yurduna verənsən,
Tanışlıqda hamı deyər adını.

***

Şahlığından əl çəkməyin gülüncdür,
Şahın əli gərək qana bələşə.
Yaxınını yox eləyir şah öncə,
Şahın əli gərək qana bələşə.

-Mən anamı öldürmüşəm bilmədən,
İndi məndə inam, öyünc* ölmədə,
Mən hamıya, hamı mənə gülmədə,
Şahın əli gərək qana bələşə.

-Mən Turqızam, hamı kimi deyiləm,
İstəmirəm hamılıqda seviləm,
Tanrılara, on qat ölüb, əyiləm,
Şahın əli gərək qana bələşə.

-Sən gözəlsən, Turqız, tanrı uduğu,
Mindiyarın ayıq Turel qoruğu,
Sən Tanının anasının yovuğu,
Şahın əli gərək qana bələşə.

***

Əl tutdular onlar, durdu üz-üzə,
Günəşləşir qovuşanda ulduzlar.
Turqız dedi:-Məni onçu götürün,
Günəşləşir qovuşanda ulduzlar.

Tanı onun sərtliyini bəyəndi,
Bu gözələ daha da çox güvəndi,
Qorxmaz Turqız sözü üzə deyəndi,
Günəşləşir qovuşanda ulduzlar.

Turqız dedi:-Şahlığını al ələ,
Tur soyunu qaldır, yüksəlt sən belə,
Çox gözəllər görəcəksən sən hələ,
Günəşləşir qovuşanda ulduzlar.

Tanı dedi:-Sən gözəli alaram,
Bu yerlərdə yerinc əri olaram,
Lap istəsəm şah yerimdə qalaram,
Günəşləşir qovuşanda ulduzlar.

* ***Vüqar***

***

Söz verdilər, söz aldılar bu gənclər,
Adamları gücləndirən sevgidir.
İlk görüşdə bəyənəkli oldular,
Adamları gücləndirən sevgidir.

Qızda gözə çarpmaqdaydı boy-buxun,
Yanaqları incə idi, sopsolğun,
Tanı isə arıq, hündür və çılğın,
Adamları gücləndirən sevgidir.

Söz verdilər, söz aldılar doğrudan,
Görüşsünlər uzaq acı, ağrıdan,
Bir olsunlar bir yerdə də, ayrı da,
Adamları gücləndirən sevgidir.

Onçuları sevindirdi bu istək,
İki gənci bunca sevən görərək,
Dedilər ki, bir yaşayaq, bir ölək,
Adamları gücləndirən sevgidir.

***

Onçuları Turqız qonaq elədi,
Çox istəklər qonaqlıqda açılır.
Önlərinə yemək-içmək qoyuldu,
Çox istəklər qonaqlıqda açılır.

Ağbirçəklər, ağsaqqallar oturdu,
Bu, Tanının inamını artırdı,
İçindəki qara-qura qurtardı,
Çox istəklər qonaqlıqda açılır.

Turqız dedi:-Biz Mineldən biriyik,
Mindiyarın bir ayrılmaz yeriyik,
Onun böyük şahlığıyla diriyik,
Çox istəklər qonaqlıqda açılır.

Beş ildir ki, bura doğma Tureldir,
Burda hamı, burda hər şey Mineldir,
Burda daha ellər yasaq deyildir,
Çox istəklər qonaqlıqda açılır.

***

Ağsaqqallar yazı yazdı Tuncərə,
Dinc dirrikdir bir ad altda yaşamaq.
Bundan sonra biz Minelli Turelik,
Dinc dirrikdir bir ad altda yaşamaq.

Bundan sonra bir olacaq dilimiz,
Bir keçəcək hər ayımız, ilimiz.
Var olacaq burda Turel gülümüz,
Dinc dirrikdir bir ad altda yaşamaq.

Biz Turelik, soy-kökümüz Turərdən,
Neçə ildir dinclik vardır bu yerdə,
Mindiyara inamımız dəmirdən,
Dinc dirrikdir bir ad altda yaşamaq.

Yerincimiz Turqız, Tanı şah olsun,
Bu ölkəyə Turel adı qoyulsun,
Bu yer-yurd da Mindiyardan sayılsın,
Dinc dirrikdir bir ad altda yaşamaq.

***

-Qoy onçular qalsın burda, Tureldə,
Basılmazdır söykənərsə el-elə,
Veribdirlər ağsaqqallar əl-ələ,
Basılmazdır söykənərsə el-elə.

-Mən yüz ilin qocasıyam, yüz yaşda,
Üç yüz illik oturubdur o başda,
Biz nə gördük neçə-neçə Qaraşdan,
Basılmazdır söykənərsə el-elə.

Onçuları saxlayarıq göz üstə,
Biz bir ölkə yaratmışıq düz üstə,
Çevirərik acıqanı üz üstə,
Basılmazdır söykənərsə el-elə.

Turqız dedi: Yaşa səni, Mindiyar,
Biz işlərik, ovuc qabar, əl qabar,
İçimizdə beş yüz yaşda adam var,
Basılmazdır söykənərsə el-elə.

***

Üç gün sonra köçüb getdi onçular,
Qonaq üç gün yapışıqlı görünər.
Tanı, Turqız baxışdılar bir daha,
Qonaq üç gün yapışıqlı görünər.

Söz verdilər, söz aldılar bir anlıq,
Dedilər ki, ayrılırıq bir aylıq,
Böyük sevgi nə deməkdir? Ayrılıq!
Qonaq üç gün yapışıqlı görünər.

Ayrıldılar, ürək yaxın, yol uzaq,
Üstlərində parıldadı yal-yaraq,
Üç gün görüş başa çatdı bu sayaq,
Qonaq üç gün yapışıqlı görünər.

Ağqurd Alpan altdan baxdı Tanıya,
Ayrılıqdan gözlə ürək qanıyar,
Gənclər sevər, öz-özünü tanıyar,
Qonaq üç gün yapışıqlı görünər.

***

Qoşadəniz, Qoşaboğaz, Yastıdağ,
Yol öyrəncdir yola çıxan yolçuya,
Qarşıdaydı neçə-neçə şəhər, kənd,
Yol öyrəncdir yola çıxan yolçuya.

Ağüzeldən gecə yarı keçdilər,
Hər bir kənddə bir gün qalıb köçdülər,
Sonra gəlib bir ev yeri seçdilər,
Yol öyrəncdir yola çıxan yolçuya.

Onlar burda neçə-neçə ev tikdi,
Bulaqlardan evə yaxın su çəkdi,
Dörd bir yanda ağac əkdi, kol əkdi,
Yol öyrəncdir yola çıxan yolçuya.

Hər bir onçu bir ev tikdi burada,
Ağüzelə baş çəkdilər arada,
Tanı harda, Turqız qaldı harada,
Yol öyrəncdir yola çıxan yolçuya.

Çörəkçilər söyləncі

Ağüzeldə çörəkçilər dedilər,
-Çörək üstə yüksəlibdir yaşayış,
Şahla yerinc yaxşı bilir, Başev yox,
Çörək üstə yüksəlibdir yaşayış.

Orda, burda qan axıtmaq nə yoldur?
Kim ki, taxıl əkir, biçir, oğuldur.
İşləməyən yağ içində bir qıldır,
Çörək üstə yüksəlibdir yaşayış.

Qoy girişsin hamı işin bərkinə,
Ot çalmağa, bir də əkin-biçinə,
Tanrı bunu qoyub dirrik kökünə,
Çörək üstə yüksəlibdir yaşayış.

Bolluq olsa iti olar yaraq da,
Sağ ol deyər gəlib-gedən qonaq da,
Əl götürün qan-qadadan, yaraqdan,
Çörək üstə yüksəlibdir yaşayış.

***

-Sərtüz bunu özü belə söyləyib,
Davranışı dadlandıran əməkdir.
Qoy yer əksin, mal becərsin onçular,
Davranışı dadlandıran əməkdir.

Qoy əl tutsun elə cümər* onçular,
Əltut ilə ucalmışdır Mindiyar,
Vuruşmağa, cümərliyə Minel var,
Davranışı dadlandıran əməkdir.

Öyüdümüz Tanıyadır, cümərə,

Bel vurulsun, dərin-dərin şum yerə,
Taxıl-arpa əri olsun qoy hərə,
Davranışı dadlandıran əməkdir.

Ora cummaq, bura cummaq nə gərək?
El-obaya dirrik verir duz, çörək,
Yağış yağdı, çıxdı yersiz göbələk,
Davranışı dadlandıran əməkdir.

_____
* ***Hücumçu***

***

-Başev bizə gərək deyil, onçular,
Şahlıq qanlı vuruşlarla diridir.
Manay, Tuncər, Günay, Tanı qoy olsun,
Şahlıq qanlı vuruşlarla diridir.

Şah nə edər taxıl, arpa qurtarsa,
Acıqanlar üstümüzə yortarsa,
Qırılacaq dilli, dilsiz nə varsa,
Şahlıq qanlı vuruşlarla diridir.

Biz deyirik, götür beli, kətməni,
Yaşa, yaşat bu torpaqda bitəni,
Yedirt, doyurt hər bir yoldan ötəni,
Şahlıq qanlı vuruşlarla diridir.

Biz deyirik, boş-boş gəzən onçular,
Başraq yer yox, çörək üstə taxılar.
Yerə qoyun qılıncları, qancıllar,
Şahlıq qanlı vuruşlarla diridir.

***

Bu sözləri söyləyirdi baş Ağüz,
Söz söyləyən gərək dursun sözündə,
Saxlancları* taxıl ilə doluydu,
Söz söyləyən gərək dursun sözündə.

Baş Ağüzün şumu, əkin-biçini,
Ot, taxıl, süd göstərirdi ölçünü.
Bu üçlüklə o qurmuşdu içini,
Söz söyləyən gərək dursun sözündə.

O, yoxsulu gəzər, tapar, tez görər,
Kimin əli aşağıydı, bir kərə,
Borc verirdi, əl tuturdu ərlərə,
Söz söyləyən gərək dursun sözündə.

Əl tuturdu başsız, ərsiz qalana,
Yer verirdi yersiz, yurdsuz olana,
Qoymayırdı arada su bulana,
Söz söyləyən gərək dursun sözündə.

_____
* ***Anbar***

***

Sevməyirdi onu çoxu Başevdə,
Başev sözü keçənlərdən çəkinir.
Şah baxırdı əkinçinin əlinə,
Başev sözü keçənlərdən çəkinir.

O, Ağüzə şeşələnib dururdu,
Hərdən onu vergi ilə vururdu,
Ağüz işi çörək üstə qururdu,
Başev sözü keçənlərdən çəkinir.

-Yerlərimiz Misireldən Çinelə,
Qoşaboğaz, Buzboğaz da, bax, belə,
Saymayıram Tureli də mən hələ,
Başev sözü keçənlərdən çəkinir.

Böyük şahlıq tez dağılar, görmüşük,
Kiçik olsa çox yaşayar ev-eşik,
Qorunc istər, qayğı istər hər beşik,
Başev sözü keçənlərdən çəkinir.

***

Tuncər hərdən söyləyirdi Ağüzə,
-Yeri-yurdu qoruyan da gərəkdir.
Acıqanlar gəlib soyur, aparır,
Yeri-yurdu qoruyan da gərəkdir.

Hindel, Çinel, Asurelin yürüşü,
Qoy mənciyəz bunu səndən soruşum,
Çörəkçinin buna çatar duruşu?
Yeri-yurdu qoruyan da gərəkdir.

Hər ölkənin, hər ulusun öz adı,
Ağüzelli saxlanclarda bərk yatıb,
O, çörəyə duz yerinə qan qatır,
Yeri-yurdu qoruyan da gərəkdir.

Gedək, öncə Əhriməni gəbərdək,
Doğru yolda ölənləri dəbərdək,
Yabançını ölkəmizdən süpürdək,
Yeri-yurdu qoruyan da gərəkdir.

***

Tuncər dedi:-Ağüz yaman qabadır,
Şah olmasa kim çörəyi qoruyar?
Siz əkinçi, malotaran, biz qorunc,
Şah olmasa kim çörəyi qoruyar?

Çörəkçinin hay-həşiri duyulur,
Bu hay-həşir Mindiyara yayılır,
Şah pislənir, gülünc yerə qoyulur,
Şah olmasa kim çörəyi qoruyar.

Yetər daha çörəkçilər həşiri,
Bu həşirlər çox sarsıntı gətirir.
Taxıl deyil, onlar acıq bitirir,
Şah olmasa kim çörəyi qoruyar?

Əzin acıq yayan yırtıq ağızı,
Başlarına bərk endirin toppuzu.
Kəsin yolun dağdan gələn ağ duzun,
Şah olmasa kim çörəyi qoruyar?

***

Çörəkçilər göstərişi saymadı,
Taxıl, çörək, arpa şahdır, tanrıdır.
Biz olmasaq Başev bütün ac qalar,
Taxıl, çörək, arpa şahdır, tanrıdır.

Əkbitəndən gedən toplum yol aldı,
Taxıl qaldı biçilməmiş, qaraldı,
Duz, kömürün gələn yolu daraldı,
Taxıl, çörək, arpa şahdır, tanrıdır.

Ağüzeldə üç gün çörək yox oldu,

Dördüncü gün aclıq artdı, ağ oldu,
Bu, Başevə, Tuncər şaha dağ oldu,
Taxıl, çörək, arpa şahdır, tanrıdır.

Çörəkçilər göz ağartdı topluma,
Sıralanıb dayandılar duruma,
Bu çəkişmə çəkdi bir ay yarıma,
Taxıl, çörək, arpa şahdır, tanrıdır.

***

Çoxu getdi, onçulara qoşuldu,
Yol seçməyən sonda yolsuz qalacaq,
Araladı onlar iki qardaşı,
Yol seçməyən sonda yolsuz qalacaq.

Vuruşlarda çörəkçilər əzildi,
Ağüzeldə qatı acıq sezildi,
Tuncər şahdan muraz əli üzüldü,
Yol seçməyən sonda yolsuz qalacaq.

İş açmadı öyüd, çıxış, yığıncaq,
Çörəkçilər od vurdular saxlanca,
Qan-qan deyə əl atdılar qılınca,
Yol seçməyən sonda yolsuz qalacaq.

Onçularla çörəkçilər birləşdi,
Döyüş-vuruş hay-həşiri gurlaşdı,
El bölündü neçə yerə, cırlaşdı,
Yol seçməyən sonda yolsuz qalacaq.

***

Üzləşdilər, sözləşdilər, daşdılar,
Doğmacalar qatı söyüş verəndir,
Didişdilər, çarpışdılar neçə gün,
Doğmacalar qatı söyüş verəndir.

Yaxınına pis söz deyən odlanar,
Utancağın beli bundan qatlanar,
Biri belə, biri elə adlanar,
Doğmacalar qatı söyüş verəndir.

Tanı dedi: - Yırtıcıdır Ağüzel,
Mənə qarşı yalan yayır anamgil,
Tanı daha Manayçıdır, şah deyil,
Doğmacalar qatı söyüş verəndir.

Tanı dedi: - Mən bu yerdən köçürəm,
Ağüzeldən qıraq bir yer seçirəm,
Mən şahlıqdan, mən Başevdən keçirəm,
Doğmacalar qatı söyüş verəndir.

***

Tanılandı çörəkçilər, onçular,
Hər birləşən kimdən isə ayrılır.
Neçə yüz ev at, qatıra yükləndi,
Hər birləşən kimdən isə ayrılır.

Üz tutdular yeləsənə küsənlər,
Ağüzeldən əllərini üzənlər,
Şahlıq ilə Əkbitəndən bezənlər,
Hər birləşən kimdən isə ayrılır.

Köç, altı gün yol gəlirsən, bir dayan,
Odur Duzdağ, keç Arazı bu taya,
Gəmiqaya, Motalqaya, Ağqaya,
Hər birləşən kimdən isə ayrılır.

Nuhçatandır bura, Nuha qonaq ol,
Qonaq deyil, bu yerlərə dayaq ol,
Bura gəldin, çəkişmədən qıraq ol
Hər birləşən kimdən isə ayrılır.

***

Bir kənd salıb ad qoydular, Nuhçatan
Ağır olur uyğunlaşmaq, uyuşmaq,
Yüz addımda böyük Duzdağ kahası,
Ağır olur uyğunlaşmaq, uyuşmaq.

Onlar gəzib neçə bulaq gördülər,
Bulaqlara qız adları verdilər,
Meşələrdən alma, ərik dərdilər,
Ağır olur uyğunlaşmaq, uyuşmaq.

Öncülara göllər güzgü tutsa da,
Yaşıl yallar ürəklərə yatsa da,
Gündən-günə bura sevgi artsa da,
Ağır olur uyğunlaşmaq, uyuşmaq.

Çörəkçilər yer seçdilər əkinə,
Duzdağ yönə, üzü yelə, dikinə,
Öncülarsa mindi atın belinə,
Ağır olur uyğunlaşmaq, uyuşmaq.

***

Yer yanıqdır, göl soyuqdur, daş sınıq,
Gün oynayan yerdə yerlər al olur.
Çökəklərdə qantəpərdir, qançiçək,
Gün oynayan yerdə yerlər al olur.

Nuhçatanın ətəyinə çatdılar,
Suqırağa köçlərini atdılar,
Beş gün onlar oyanmadan yatdılar,
Gün oynayan yerdə yerlər al olur.

Arpa əkdi çayqıraği enişdə,
Arpa çayı qızıllandı günəşdən,
Saçaq qızıl, saplaqları gümüşdən,
Gün oynayan yerdə yerlər al olur.

Tikanlıqlar əl-qol atıb yayılıb,
Seldən, sudan çay yarğanla yuyulub,
Dağlar burda yallı gedib bayılıb,
Gün oynayan yerdə yerlər al olur.

***

Çox küsənlər, barışanlar bilirlər,
Barışığa getmək ürək istəyir,
Küsülülər utanırlar gizlidə,
Barışığa getmək ürək istəyir.

Sevgi tez-tez bizi çəkir sınağa,
Küsü dönür şumarası alağa,
Sarı çillər qonur gül-gül yanağa,
Barışığa getmək ürək istəyir.

Küsü gizli sızıldayan qız, gəlin,

Vardır min-min küsülüsü hər ilin,
Çox da odur kallaşdıran bir eli,
Barışığa getmək ürək istəyir.

Uşaqlaşır doğmasından dönənlər,
Xırdalaşır üstünlüyü güdənlər,
Böyükləşir barışığa gedənlər,
Barışığa getmək ürək istəyir.

***

İlk addımı on il atan olmadı,
Görüşməsən ara bağlar boşalar.
Yadırğadı yavaş-yavaş küsənlər,
Görüşməsən ara bağlar boşalar.

Ağüzeldən, Əkbitəndən qıraqda,
Ayrılaraq bir köç yaşar uzaqda,
Dağlar içi, al boyalı torpaqda,
Görüşməsən ara bağlar boşalar.

Çörəkçinin sallanmışdı mırsığı,
Tutqun idi, soyuq idi qılığı,
Göynəyirdi ürəyinin sınığı,
Görüşməsən ara bağlar boşalar.

Çörəkçini Tanı dilə tuturdu,
Ağrıları günü-gündən artırdı,
Səssizlikdən qulaqları batırdı,
Görüşməsən ara bağlar boşalar.

***

Çörəkçilər var-yoxundan olmuşdu,
Var hamıyçın ana olan torpaqdır,
Döşənmişdi əkilməmiş yerlərə,
Var hamıyçın ana olan torpaqdır.

Qış şumuyla yaz əkini gedirdi,
İllər belə baş qatmaqla ötürdü,
Ağüzeldə acıq sönüb itirdi,
Var hamıyçın ana olan torpaqdır.

Acıq dönüb daha istək olurdu,
Hamı gizli göz yaşını silirdi,
Ağüzeli ana yurdu bilirdi,
Var hamıyçın ana olan torpaqdır.

Taxıl idi burda ürək oxşayan,
Tarla-tarla yığıb evə daşıyan,
Bu çörəyin bolluğuyla yaşayan,
Var hamıyçın ana olan torpaqdır.

***

Tanı gördü Turqız üçün darıxır,
Oğlanla qız bağlaşması uludur.
Demişdilər, tez-tez burda görüşək,
Oğlanla qız bağlaşması uludur.

Tanı ana sıxıntısı çəkirdi,
Gizli-gizli o, göz yaşı tökürdü,
"Manay" sözü ürəyini sökürdü,
Oğlanla qız bağlaşması uludur.

Təkcə Turqız ona toxdaq olmuşdu,
O, Qızbaldan ana öcü almışdı,
Ürəyinə yanğı, sevgi dolmuşdu,
Oğlanla qız bağlaşması uludur.

Tələsirdi Turqızını görməyə,
Ürəyini o gözələ verməyə,
Yanağından qançiçəyi dərməyə,
Oğlanla qız bağlaşması uludur.

***

Bir gün Tanı ov adıyla yox oldu,
Daş da olsan yumuşaldar qız səni,
Altı günə Turel yurda çatdı o,
Daş da olsan yumuşaldar qız səni.

İki ürək, iki istək qovuşdu,
Ayrılığın acıları sovuşdu,
Gözlərində toy istəyi sayrışdı,
Daş da olsan yumuşaldar qız səni.

Turel yurdda hamı bunca sevindi,
Tanı ilə doğma kimi öyündü,
Ürəkləri Tanı ilə döyündü,
Daş da olsan yumuşaldar qız səni.

Tanı gəldi, doğmalaşdı bu elə,
Verdi hamı hər bir işdə əl-ələ,
Qaldı burda Tanı qonaq, bax, belə,
Daş da olsan yumuşaldar qız səni.

***

Turqız dedi:-Sənsən ölkə başçısı,
Göz tək qoru nə qalıbsa anadan.
Sən gəl otur şahlığında, uca ol,
Göz tək qoru nə qalıbsa anadan.

Mən də sənə öndər olum, sevgilim,
Başevini dirriyimə ev bilim,
Bir də sənin Başevində ev gülü,
Göz tək qoru nə qalıbsa anadan.

Bir gün Manay gəldi mənim yuxuma,
Dedi göz ol mənim gözəl oğluma,
Üstün elə çoxlarının çoxuna,
Göz tək qoru nə qalıbsa anadan.

Dedi: “Tanı Mindiyara şah olsun,
Bu ölkədə Üstüağ tək sayılsın,
Adı-sanı ölkələrə yayılsın,
Göz tək qoru nə qalıbsan anadan".

***

Turqız dedi, Tanı birdən ağladı,
Ölsə belə, ana yenə anadır.
Gözlərindən ağrı-acı töküldü,
Ölsə belə, ana yenə anadır.

Gəldi durdu Manay gözü önündə,
Necə idisə, son üzləşmə günündə,
Gözəl işıq yuyuq* tanrı yönündə,
Ölsə belə, ana yenə anadır.

Dedi, oğlum, Turqız doğru söyləyir,
Anan sənə böyük şahlıq diləyir,

Mənim könlüm sənin üçün mələyir,
Ölsə belə, ana yenə anadır.

Tanı dedi:-Ana, məni bağışla,
Turqız ilə sevgimizi alqışla,
Qoy oğlumdan uzaq olsun qarğışlar,
Ölsə belə, ana yenə anadır.

_____
* ***Müqəddəs***

***

Manay dedi, gözəl oğlum, Tanı şah,
Ən ağır iş şah olmaqdır ölkədə,
Görəcəksən sıxıntını, ağrını,
Ən ağır iş şah olmaqdır ölkədə.

Qoru bütün Mindiyarı gücünlə,
Malçılıqla, geniş əkin-biçinlə,
Sözü, yolu ölç yüz kərə ölçünlə,
Ən ağır iş şah olmaqdır ölkədə.

Tanı dedi:-Sən deyən tək yaşaram,
Ana, sənə sevgim ilə daşaram,
Ölkəm üçün dağlar-daşlar aşaram,
Ən ağır iş şah olmaqdır ölkədə.

Manay getdi, gözdən itdi, çəkildi,
Gedişilə al dan yeri söküldü,
Gənc Tanının gözündən yaş töküldü,
Ən ağır iş şah olmaqdır ölkədə.

***

Tanı gəldi Əkbitənə, şah oldu,
Ayrı olur davranışı hər yaşın.
O, azcana yar-yatımlı olmuşdu,
Ayrı olur davranışı hər yaşın.

İlk gündən də "Ağüz" deyib bağırdı,
Önçuları öz yanına çağırdı,
Ağüzeldən susuz çamır, yoğurdu,
Ayrı olur davranışı hər yaşın.

Turqız dedi: - Ağüzeli küyləmə,
Dallarınca artıq-əskik söyləmə,
Yaxşısını qovub incik eləmə,
Ayrı olur davranışı hər yaşın.

Onlar səni şah görməklə öyünür,
Ürəkləri Manay ilə döyünür,
İndi sənin gözlərindən yayınır,
Ayrı olur davranışı hər yaşın.

***

Tuncər, Günay, Alpan dedi bunları,
Baş əyəsən gərək hamı deyənə,
-Ağüzeli dilə tutub yovuşdur,
Baş əyəsən gərək hamı deyənə.

-Çinel bizə yenə bərk diş qıcıdır,
Hindelin də sözü, gözü acıdır,
Şeşələnir onlar, sanki qoçudur,
Baş əyəsən gərək hamı deyənə.

-Uğurelə yardım gərək tezliklə,

Toplum şişər qoyularsa çox dincə,
Başevlərdən uzaq olsun əyləncə,
Baş əyəsən gərək hamı deyənə.

-Sən özünü ən görkəmli önər say,
Yeləsəndən yelçəkənə yazı yay,
Sayıq olsun hər yaraqlı, hər alay,
Baş əyəsən gərək hamı deyənə.

***

Tuncər özü Uğurelə yollandı,
Ağır işi üzüyola götürər.
Bacar bir az qocalmışdı, bükükdü,
Ağır işi üzüyola götürər.

Qarşıladı gəlinini Qızçiçək,
Kövrəlmişdi oğlu üçün ağbirçək,
Bacar çıxdı önlərinə sevincək,
Ağır işi üzüyola götürər.

Yada saldı Üstüağı, Manayı,
O oxşadı gözü yaşlı Günayı,
Dedi, Günay Mindiyara yarıyıb,
Ağır işi üzüyola götürər.

Günay, Tuncər Uğureldə qaldılar,
On ay sonra ata, ana oldular,
Onlar qalıb burda yuva saldılar,
Ağır işi üzüyola götürər.

III BÖLÜM
XI QAPI

Onçu oğlu Cumər söyləncisi

Tanı şahın səsləncləri gurladı,
Alınyazı gənc şahlara yatımdır.
Bağışladı dargözlüyü el ona,
Alınyazı gənc şahlara yatımdır.

Yerincləri yerləşdirdi yerlərə,
Yaraqları paylaşdırdı ərlərə,
Daş-qaş dedi puçur-puçur tərlərə,
Alınyazı gənc şahlara yatımdır.

Turel boyu Cumər, Onçu var oldu,
Gözlərində el istəyi qor oldu,
Yolu, sözü «yar, vur, qır, al, dur» oldu,
Alınyazı gənc şahlara yatımdır.

Ağüzel də aşdı, daşdı, çağladı,
Tanı şaha hamı könül bağladı,
Mindiyarın acıqanı dığladı,
Alınyazı gənc şahlara yatımdır.

***

Turqız idi dolandıran Başevi,
Qadın evin dirəyidir, açarı.
Həm ərəndi, həm yer-yığış yiyəsi,
Qadın evin dirəyidir, açarı.

Cumər, Onçu yüzminbaşı oldular,
Tanı şahdan at, yem, yaraq aldılar,
Şaha hər gün üç başəydi qıldılar,